

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

”DET VAR KOST OCH LOGI DET VAR FRÅGAN OM”

- En kvalitativ studie om förväntningar kring en flytt till särskilt boende för äldre ur ett livsloppsperspektiv

Socionomprogrammet

C-uppsats

Författare:

Niklas Pettersson

Chatrin Eriksson

Handledare:

Anna Dunér

ABSTRACT

Titel: "DET VAR KOST OCH LOGI DET VAR FRÅGAN OM" – En kvalitativ studie kring förväntningar inför en flytt till särskilt boende för äldre ur ett livsloppsperspektiv

Författare: Niklas Pettersson och Chatrin Eriksson

Nyckelord: Förväntningar, särskilt boende, livslopp, äldreomsorg

Uppsatsen är gjord utifrån en kvalitativ ansats med intervjuer och fokusgruppsintervjuer som datainsamlingsmetod. Intervjuerna görs med äldre personer som nyligen flyttat till ett särskilt boende. Frågorna är utformade för att möjliggöra en belysning av det liv som den äldre levt, från barndom till ålderdom. Fokusgruppsintervjun är gjord med anhöriga till äldre bosatta på särskilt boende. Denna används som ett komplement till intervjuerna med de äldre.

Syftet med denna studie är att få en djupare inblick och förståelse kring förväntningar inför en flytt till särskilt boende för äldre samt upplevelsen av situationen efter flytt, ur äldre och anhörigas perspektiv. Vi använder oss av ett livsloppsperspektiv för att undersöka huruvida det levda livet påverkar den äldres upplevelse av sin situation. Frågeställningarna är kopplade till syftet på ett naturligt sätt och handlar om äldres förväntningar, dagens situation, hur man kan få förståelse av fenomenet genom att titta på tidigare erfarenheter samt hur anhöriga ser på äldres situation före och efter flytt.

Vi har funnit att äldre flyttar till särskilt boende för att söka en trygghet som det ordinarie boendet inte kan erbjuda. I övrigt så är förväntningarna enkla och handlar i synnerhet om att få de basala behoven tillgodosedda. Genom att titta på det levda livet kan vi se hur barndom och arbetsliv skapat individer med begränsade krav. Ett liv där arbete är ett honnörsord och att bidra är en förutsättning för att få. Samhällets påverkan i form av normer och åldersrelaterade roller skapar möjligheter och begränsningar, vilket får effekt även under ålderdomen. Att ta steget och flytta till ett särskilt boende är en sista ansträngning under ett liv fyllt av ansvar och ovisshet inför framtiden. Hit söker man sig för att slippa alla åligganden och krav ett en ordinarie bostad innebär. Här finner man ett lugn tillsammans med andra likasinnade.

FÖRORD

Idén till denna uppsats kom från biståndsavdelningen i den kommun undersökningen genomförts. Vi vill tacka er för att ni hjälpt oss välja ett område som vi funnit mycket intressant och stimulerande att undersöka.

Vi vill tacka vår handledare Anna Dunér för hjälp och stöttning i vårt uppsatsskrivande. Din erfarenhet och dina synpunkter har varit ovärderliga för oss. Tack!

Tack också till dig, Roger! Den korrekturläsning du gjort av uppsatsen var det som fick de sista bitarna att falla på plats. Efter genomgången tillsammans med dig kände vi att uppsatsen blev komplett.

Sist men inte minst vill vi tacka alla er som ställt upp som intervjupersoner. Även ni verksamhetsansvariga som tagit er tid att hjälpa oss. Utan er hjälp hade denna studie varit svår att genomföra.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1 Inledning	1
1.1 Syfte och frågeställningar	1
1.2 Förförståelse.....	1
1.3 Ordförklaringar	2
1.3.1 Förväntningar	2
1.3.2 Särskilt boende.....	2
1.4 Uppsatsens disposition	3
2 Bakgrund	4
2.1 Äldre och åldrande.....	4
2.2 Äldreomsorgen	5
2.3 Tidigare forskning	6
3 Metod	9
3.1 Kvalitativ forskningsansats.....	9
3.2 Sökning efter tidigare forskning	9
3.3 Intervju	10
3.4 Fokusgruppsintervju.....	10
3.5 Urval	11
3.6 Studiens genomförande	12
3.7 Etiskt hänsynstagande	12
3.8 Analysens genomförande	14
3.9 Reliabilitet	15
3.10 Validitet	15
3.11 Generaliserbarhet.....	16
4 TEORETISKT PERSPEKTIV	17
4.1 Gerontologi.....	17
4.2 Livsloppsperspektiv.....	17
4.3 Gerotranscendens.....	18

5 RESULTAT, ANALYS OCH TOLKNING.....	20
5.1 Det levda livet	20
5.1.1 <i>Barndomen</i>	20
5.1.2 <i>Arbetslivet</i>	21
5.1.3 <i>Pensionering</i>	23
5.1.4 <i>Ålderdom</i>	24
5.1.5 <i>Sammanfattande tolkning</i>	25
5.2 Flyttprocessen.....	26
5.2.1 <i>Motiv till flytt</i>	26
5.2.2 <i>Inför flytt</i>	28
5.2.3 <i>Dagens situation</i>	30
5.2.4 <i>Framtiden</i>	32
5.2.5 <i>Sammanfattande tolkning</i>	34
5.3 Slutsatser	34
6 SLUTDISKUSSION.....	37
6.1 Metodologisk diskussion	37
6.2 Resultatdiskussion	37
6.3 Fortsatt forskning.....	38
7 LITTERATURLISTA	39
BILAGOR.....	41
Bilaga 1.....	41
Bilaga 2.....	43
Bilaga 3.....	44
Bilaga 4.....	45
Bilaga 5.....	46

1 INLEDNING

Vårt tidigare arbete med äldreomsorg har gjort oss intresserade av hur äldre människor ser på att lämna sin bostad, fylld av minnen, för ett särskilt boende. Äldreomsorgen idag är uppbyggd på att äldre människor skall kunna bo kvar i hemmet under alla omständigheter. Trygghetslarm, nattliga besök från hemvården och annat har utformats för att tillmötesgå dessa upplevda önskemål. Trots dessa insatser finns det uppenbarligen behov som inte går att tillgodose i hemmiljön. Ansökningar om att få flytta till ett boende i kommunal regi med ständig närvaro av personal, inkommer till socialtjänsten i strid ström. Dessa ansökningar är präglade av en vision om en bättre tillvaro och förväntningar om ökad livskvalitet.

I föreliggande arbete görs en kvalitativ studie av äldre som tagit steget och lämnat sitt ordinarie hem. De bor på någon form av särskilt boende och har genomgått den process det inneburit att ta sig dit de är idag. Genom att titta på den äldres tidigare liv försöker vi utläsa vad som lett fram till det omvälvande beslutet, vilka effekter man förväntades uppnå och hur det faktiskt påverkat livet som det levs idag.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att få en djupare inblick och förståelse kring förväntningar inför en flytt till särskilt boende för äldre samt upplevelsen av situationen efter flytt. Fenomenet belyses utifrån äldre och anhörigas perspektiv. De äldres förväntningar och upplevelser analyseras ur ett livsloppsperspektiv. Utifrån detta syfte utformades följande specifika frågeställningar:

- Hur såg de äldres förväntningar ut inför en flytt till särskilt boende?
- Hur kan upplevelser och förväntningar förstås utifrån tidigare erfarenheter?
- Hur upplever de äldre sin situation efter flytten?
- Hur ser anhöriga på sina äldre släktingars vardag före och efter en flytt till särskilt boende?

1.2 Förförståelse

Vi hade båda kommit i kontakt med äldreomsorgen både som privatpersoner och professionella innan arbetet med studien satte igång. En av oss har arbetat på olika särskilda boenden för äldre och fått vad man kan kalla för ett inifrånperspektiv om hur tillvaron där ser ut. Den andra parten av duon har arbetat med biståndsbedömning inom äldreomsorgen och har på så sätt tillägnat sig ett visst utifrånperspektiv. Vi kan se att våra professionella erfarenheter påverkat valet av ämne för denna studie då vi båda har ett genuint intresse för den studerade gruppen. Vad gäller formulerandet av syfte, så bidrog våra erfarenheter även här till viss mån. Med det menas att vi trodde det fanns mycket förväntningar inför flytten till ett särskilt boende och att dessa utgjorde en viss påverkan på äldre samt anhöriga. En påverkan som kanske sätter prägeln på såväl motivation, utformning av ansökan och trivsel på det nya boendet. Vi menar att de eventuella bilder som finns kring innebörden av en vistelse på särskilt boende, jämförs med hemsituationen och får konsekvenser för den

enskilde. Denna förförståelse reflekterade vi över tidigt i forskningsprocessen och har under arbetets gång gjort vårt yttersta för minimera dess påverkan på resultatet.

1.3 Ordförklaringar

1.3.1 Förväntningar

Just ordet förväntningar är ett centralt begrepp i vår studie, vilket kan utläsas av syftet. Under arbetet med att gå igenom tidigare forskning fann vi snart att begreppet inte var mycket använt. Det vi kunde hitta hade i regel koppling till upplevelsen av vård på hemmaplan. Samuelsson och Sjöbäck (2002) har liknande uppfattning och konstaterar att begreppet framförallt används inom den ekonomiska sfären av vetenskaplig litteratur, knappast inom social- och beteende vetenskapen. De menar dock att förväntningar skapas utifrån tidigare erfarenheter samt till viss del av ny information. När det gäller ny information spelar det roll om man upplever den som viktig eller inte. Information från massmedier som uppfattas som ett hot om försämring är exempel upplysningar som skapar förväntningar. Vidare menar Samuelsson och Sjöbäck (red Andersson, 2002) att det på individnivå finns en rad begreppsvariabler som kan spela in när det gäller äldres förväntningar. De syftar då på exempelvis kön, hälsa, autonomi och beroende.

Slår man upp ordet förväntningar i Nationalencyklopedins ordbok (1995) definieras det som *hopp om viss utveckling som också bedöms som sannolik*. Detta går i linje med hur vi valt att definiera begreppet. Vi menar att förväntningar handlar om hur en individ bedömer framtida skeenden och känslor, utifrån tidigare erfarenheter och information som upplevs som pålitlig.

1.3.2 Särskilt boende för äldre

Vi kommer i denna rapport använda oss av begreppet särskilt boende, vilket är den benämning som används i Socialtjänstlagen. Begreppet kan kännas självklart för dem som arbetat eller på annat sätt kommit i kontakt med äldreomsorgen, men för övriga kanske det är mera nytt. Berg (2007) skriver att det råder en felaktig föreställning bland allmänheten att majoriteten av äldre bor på någon form av äldreboende. Sanningen, uppger han, är att det i verkligheten endast är cirka 5 % av alla som fyllt 65 år som bor någon slags institution. För de som är över 80 år är motsvarande siffra inte ens 20 %.

Begreppet särskilt boende för äldre är ett samlingsnamn för det som tidigare kallades ålderdomshem, sjukhem, gruppboenden och olika former av serviceboenden. Ädelreformen, som vi återkommer till senare, genomfördes 1992 och efter det har det blivit svårare att göra åtskillnad eller kategorisera olika boendeformer (Berg, 2007). Det gemensamma för alla särskilda boenden är dock att äldre här kan få vård och service dygnet runt, utan att i förväg avtalat tid eller dylikt. Berg (2007) poängterar att individer som flyttar till särskilt boende idag är mer vårdbehövande och har en högre genomsnittlig ålder än tidigare. Detta är en tendens som pågått under de senaste årtiondena, menar han. Wånell (2006) instämmer med detta och förklarar den höjda "tröskeln" med att kommuner satsat stort på att utveckla hemvården. Konsekvensen har blivit att äldres omvårdnadsbehov till stor del kan tillfredsställas i hemmet. Den vanligaste anledningen till flytt idag är att den enskilde har någon form av demenssjukdom (Berg, 2007). Vad gäller utformning säger Hjortsjö – Norberg (2003) att särskilda boenden på senare tid fått ändrad struktur och blivit mer differentierade och komplexa. Med det menar hon att särskilda boenden numera ofta utgörs av större

anläggningar med fysiskt avskilda avdelningar med speciell inriktning såsom exempelvis demenssjukdomar, somatiska sjukdomar och korttidsvård.

1.4 Uppsatsens disposition

För att ge läsaren en insyn i uppsatsens fortsatta upplägg, gör vi här en redogörelse. I *kapitel två* redovisar vi för hur synen på äldre förändrats över tid samt hur framväxten av dagens äldreomsorg sett ut. Båda avsnitten löper från dåtid till nutid och det svenska samhället är huvudsakligen i fokus.

I följande kapitel, *kapitel 3*, beskriver vi metodiken som använts under studiens genomförande. Kapitlet är uppdelat i relativt många avsnitt, då vi anser att det är viktigt att läsaren får en tydlig bild av våra tankar och tillvägagångssätt. I *kapitel 4* beskriver vi de teorier vi valt att använd som tolkningsram. Tanken är att dessa teorier skall fördjupa förståelsen av uppsatsens resultat.

Efter detta följer en redovisning av den tolkning vi gjort av det insamlade materialet, i *kapitel 5*. Här bakar vi även in vår analys och resultatet. Det finns också här ett särskilt avsnitt för de slutsatser vi dragit. Avslutningsvis i *kapitel 6*, diskuterar vi kring den metod vi använt oss av. Vi reflekterar även över de resultat vi kommit fram till samt vilken påverkan den teoretiska tolkningsramen haft.

2 BAKGRUND

2.1 Äldre och åldrandet

Enligt Andersson (2002) var äldre förr inte en så definierad grupp som i dagens samhälle, utan tillhörde kategorin vuxna. Före vårt moderna samhälle var ålder baserat på funktionell ålder och inte på kronologisk ålder som idag. De som inte längre klarade av att försörja sig och visade tecken på försämrade funktioner var per definition gammal.

I så kallade prelitterata samhällen, samhällen där kunskap och traditioner överförs muntligt, skriver Andersson (2002) att de gamla behövdes för deras minnen och erfarenheter. Äldre personer sågs även som individer med koppling till båda världarna och kunde därigenom erhålla framstående positioner som exempelvis häxmästare och präst. Samtidigt betydde detta att de befann sig nära det onda och riskerade därför att antingen anses vara heliga eller stötas bort och offras.

Om vi flyttar oss fram till antiken, menar Andersson (2002) att synen på äldre och åldrandet liksom idag var blandad. I vissa äldre grekiska texter förmedlas en negativ syn på äldre. Istället hyllas här ungdomen för dess skönhet och styrka, ålderdomen ses snarare som en defekt. På samma gång hade äldre personer viktiga befattningar inom politiken och var klanens överhuvud. De äldre stod i förgrunden och fattade beslut som de yngre var tvungna att följa.

I vår del av världen var, enligt Andersson (2002), synen på äldre i bondesamhället från 1600-talet starkt präglad av antiken. Ungdomen målas upp som idealet och ålderdomen som en förbannelse. I skönlitterära böcker från 1800-talet början, beskrivs äldre antingen som tiggare eller bidragstagare. De är också framträdande som individer från främmande kulturer i form av kungar, munkar och sultaner. Äldre män beskrevs bland annat som gammeldags, trångsynta och snåla. Kvinnor betraktades som gamla i relativt ung ålder och beskrevs bland annat som vresiga, elaka och onda. Samtidigt hade de äldre en stark position i samhället på grund av sin kunskap och äganderätt av marken. Från 1830-talet och framåt ökar de positiva synsätten på äldre, hjälpbehövande värderas på ett annat sätt och omsorgsgivande förändras.

Forskningen kring äldre har gjort att bilden av äldre idag är betydligt bredare. Berg (2007) skriver att åldrandet visserligen ofta beskrivs som något enbart negativt, men att den av många upplevs som en positiv period. Han menar att ålderdomen är en naturlig del av livet och att den personliga utvecklingen pågår även här. Förmågan att lösa vissa problem förbättras och får man ha hälsan i behåll, så blir ålderdomen en tid till aktiviteter som man länge längtat efter. Tornstam (2005) menar att då produktivitet och självständighet är honnörsord i vårt samhälle, blir bilden av den beroende äldre förknippad med något negativt. Det är alltså inte åldern i sig som är problemet utan bilden av den improduktive sjuke åldringen. Han menar vidare att synen på äldre som något negativt, lätt omformuleras av samhället för att passa in våra psykologiska behov. För att dölja föraktet vi bär på, fokuseras istället ömkligheten hos äldre vilket väcker känslor av sympati.

Som vi varit inne på finns det olika sätt att se på åldrandet. Johansson (2002) har beskrivit åldrandet i förhållande till tid. Han gör först en åtskillnad på objektiv och upplevd tid. Den objektiva tiden delar han sen upp i biologisk, kronologisk och social tid. Den *biologiska tiden* innefattar cellernas uppbyggnad respektive nedbrytande. Detta är grunden till den fysiska

förvandlingen vi genomgår då vi åldras. *Kronologisk tid* avser timmar och år med mera. Tiden går här från dåtid till nutid och till framtiden. Den *sociala tiden* innefattar vanligtvis de olika livsfaserna som exempelvis barndom och ålderdom. Dessa livsfaser kan ses som en såväl social- som kulturell konstruktion.

Den upplevda tiden är till skillnad från den objektiva tiden subjektivt präglad, menar Johansson (2002). Upplevelserna bygger för det första på hur man upplever sin fysiska funktionsförmåga och de förändringar som åldrandet innebär. För det andra innefattas både negativa och positiva upplevelser av psykiska förändringar till följd av åldrandet. För det tredje kan man diskutera upplevelsen av förändringar i sociala positioner och relationer.

2.2 Äldreomsorgen

Wånell (2006) skriver att ansvarstagandet för gamla, sjuka och fattiga går långt bak i tiden. Redan 1734 slogs det fast att socken hade ansvaret för att det fanns en fungerande fattigstuga för att försäkra sig om att dessa grupper överlevde och hade tak över huvudet.

I och med 1918 års fattiglag, blev det kommunens skyldighet att anordna hem för åldringar och andra behövande. Problemet var att ett alltför blandat klientel sattes på en och samma institution. Detta uppmärksammades dock i en undersökning som gjordes 1944.

Konsekvensen av denna granskning blev att nya former av vårdhem skapades, som var anpassade till gruppernas olika behov (Wånell, 2006).

Fram till 1950 var ålderdomshemmet den vanligaste formen av boende för äldre, men under 1950- talet växte den nya verksamheten "hemtjänst" fram. En bidragande faktor till detta var den höjning av den allmänna folkpensionen år 1948 och som medförde att äldre inte behövde bo på ålderdomshem för att bli försörjda. Hemhjälpen startade försiktigt men byggdes snabbt ut under 1970 – och 1980 -talet (Wånell, 2006).

Enligt Wånell (2006) byggdes även olika former av särskilda boenden ut under perioden 1950- till 1980 - talet. Vårdhemmen skulle vara till för de äldre som inte kunde vårdas i hemmet, men som var för friska för sjukvård och vårdanstalt. 1955 kom den nya socialhjälpslagen som slog fast att kommunerna inte hade ansvar för att vårda de äldre som var sjuka, dessa skulle landstingen sörja för. Efter 1970- talet fokuserade man på de friska pensionärerna och ledorden var självbestämmande och integritet. Kommunerna fick en ökad insikt om att befolkningen blev allt äldre och skulle ha ett annat vårdbehov.

År 1992 genomfördes en av de största organisationsförändringarna inom offentlig sektor i modern tid. Den går under namnet Ädelreformen, som också förkortas Ädel. Ädel innebar att ansvaret för samtlig omsorg och vård av äldre, med undantag för läkar- och akutsjukvård, lades hos den kommunala socialtjänsten (Thorslund, 2002). Syftet med Ädel var att (FoU-rapport 3:2003):

- Äldre och handikappade skulle få bättre boende, vård och service.
- Förbättra hushållningen av personal och pengar
- Slippa två huvudmän för äldrevården
- Att den enskilde skulle få betala enhetlig avgift oavsett var man vårdas

Man ville också tona ner det medicinska perspektivet och fokusera på det friska hos äldre, istället för det sjuka. Arbetet med äldre skulle vila på en social grund och målet var att lyfta fram de gamlas inneboende resurser (FoU-rapport 3:2003). Genom att samordna resurserna i vårdkedjan fanns det en förhoppning om att se vinster, bland annat genom bättre möjlighet till informationsöverföring. Med socialtjänsten som huvudman skulle de äldre få möjlighet att uppleva ökad livskvalitet. En konsekvens blev att äldre som var medicinskt färdigbehandlade inom sjukvården, inte längre fick ligga kvar på sjukhus i "onödan". Detta var något som innan Ädel till viss del hade utnyttjats av kommunerna i ekonomiskt syfte (Thorslund, 2002).

Wånell (2006) skriver att under 2000- talet har allt fler särskilda boenden avvecklats och mycket pekar på att allt fler ska kunna bo hemma och allt färre ska flytta till särskilt boende. Det ses som positivt att den äldre kan bo kvar i det egna hemmet tills livets slut, då det anses vara en trygghetsfaktor. Han varnar dock för att kvarboende principen kan upplevas som ett tvång då det blivit allt svårare att komma in på någon form av särskilt boende. I de olika verksamheterna är det främst äldre med grav demens, äldre som är svårt sjuka eller/och har olika former av funktionshinder som vistas. Samtidigt skriver Lagerberg (2006) att den ekonomiska krisen under 1990 – talet ledde till neddragningar i den kommunala hemtjänsten. Vidare skriver han att det i dagsläget är svårt att få kommunal hjälp i hemmet och allt mer ansvar för de äldres hjälpbehov läggs på anhöriga och den privata marknaden. De som får hjälp i hemmet är emellertid personer med stor vårdtyngd och sett till antalet hemtjänststimmar så har dessa ökat, men antalet vårdtagare har minskat (Lagerberg, 2006)

Siffror från socialstyrelsen (2007) visar att under år 2006 var det 239 000 personer över 65 år som fick insatser från kommunen i form av hemtjänst eller vård i särskilt boende. Detta motsvarar drygt 15 % av åldersgruppen. Siffran har i stort varit oförändrad under de senaste sju åren. Dock har personer med hemtjänst ökat med drygt 16 % under samma period, medans placeringar i särskilt boende följaktligen minskat med ungefär samma andel. Vi kan av dessa siffror utläsa att individer med hemtjänst trendmässigt ökat de senaste sju åren, samtidigt som inneboende i någon form av särskilt boende minskat.

Om man skall minska åldersspannet och titta på gruppen 80 år och äldre, var det 182 000 personer med hemtjänst respektive särskilt boende beslut under år 2006. Detta motsvarar cirka 37 % av åldersgruppen, en liten ökning från år 2005. I jämförelse med år 2000 så har andelen av denna åldersgrupp med hemtjänst ökat med 2,6 %. När det gäller beslut om särskilt boende har siffran minskat med 4 %, eller 11 900 stycken. Vi kan alltså här se samma tendens som för den större gruppen 65 år och äldre, en förskjutning till vård på hemmaplan (Socialstyrelsen, 2007).

2.3 Tidigare forskning

Forskningsfältet kring äldre- och äldreomsorg är mycket omfattande. Flertalet studier finns publicerade kring åldrandets olika dimensioner. Vid sökning i databaser och bibliotekskataloger får man snabbt många träffar som rör utformandet av äldreomsorgen, både i hemmet och på institution. Det finns forskning gjord utifrån de äldres, anhörigas och professionellas perspektiv.

I vår sökning efter tidigare forskning har vi koncentrerat oss på undersökningar gjorda i ett livsloppsperspektiv, då vår teoretiska tolkningsram utgår från detta sätt att se på åldrandet. Vi har även letat efter undersökningar där särskilt boende för äldre är på något sätt inblandat och som fokuserar på de äldres perspektiv. Vi var här speciellt intresserade av arbeten som

diskuterar processen att lämna sitt ordinarie boende på ålderns höst, med fokus på förväntningar och tankar inför det nya boendet.

Lundqvist och Sundin (2005) har gjort en litteraturstudie över 10 internationellt publicerade vetenskapliga artiklar. De försöker här finna svar på äldre personers upplevelse av att flytta till särskilt boende. Utifrån analysen kategoriserar de resultatet i de fyra kategorier. De handlar om sorg/osäkerhet, trygghet, bli beroende och acceptans/ anpassning. Resultatet författarna bland annat kommer fram till är att äldre personer som flyttar till ett särskilt boende har en förhoppning om att lindra sin ensamhet. Ett annat motiv de har till att flytta är att avlasta anhöriga i den dagliga omsorg de äldre är i behov av. De menar vidare att den förändring i det dagliga schemat och rutiner som måste till efter en flytt, upplever de äldre som besvärande.

Whitaker (2004) har skrivit en avhandling med syftet att analysera åldrandet och döendets villkor för de äldre som bor och vårdas på sjukhem. Hon för även in ett anhörigperspektiv i sitt resonemang. Svaret på frågeställningarna försöker hon hitta genom att använda en kvalitativ design med intervjuer och observationer som metoder för att få in empiri. I analysen använder hon sig av fyra överordnade kategorier, nämligen tid, rum, kropp och värdighet. Vad gäller tid menar Whitaker att väntan är något som präglar äldre på sjukhem. Samtidigt menar hon att lugn och ro utan krav på delaktighet för vissa upplevs befriande. Vidare kommer hon bland annat fram till att en placering på sjukhem innebär förluster för de äldre, men samtidigt nya vinster. Det finns en ambivalens som å ena sidan handlar om begränsad boendeyta och institutionaliserad miljö, å andra sidan upplevelsen av gemenskap, tillhörighet och trygghet.

Öberg (1997) har gjort en avhandling där han sammanfattar och reflekterar över fyra vetenskapliga artiklar och använder detta som sitt empiriska material. Artiklarna han använder har han själv författat, eller varit medförfattare till. Gemensamt för dessa artiklar är att de försöker belysa framgångsrikt respektive problemfyllt åldrande, med hjälp av någon form av biografiskt datamaterial. Syftet med avhandlingen är att visa hur det levda livet återspeglas i ålderdomen samt att metodologiskt diskutera hur livsberättelser konstrueras och tolkas. Han menar att livsberättelser är ett sätt att förmedla sin uppfattning av världen och samtidigt ett medel för att konstruera sin identitet. Därför, menar han, är det fruktlöst att strikt skilja livet och berättelsen åt. Samtidigt problematiserar han detta sätt att forska och belyser strategier att analysera forskningsmaterial av detta slag.

Troscholmen (2000) har gjort en avhandling med syftet att beskriva hur livsform och individuellt livslopp kan inverka på pensionärstillvaron samt öka förståelsen om livssituationen för äldre. Troscholmen har i sitt arbete intervjuat kvinnliga pensionärer och belyser fenomenet ur ett kön- och klassperspektiv. Resultaten pekar på att kvinnorna har en självständig relation till den verklighet de agerat i och lever likt yngre kvinnor i allmänhet. Pensionärernas nuvarande livsstil bygger till stor del på aktiviteter och relationer av olika slag, vilket Troscholmen menar grundar sig i det tidsmässiga utrymmet som frigjorts efter att yrkesarbetet avslutats.

Tommy Svensson (2006) har gjort ett vetenskapligt arbete som delvis matchar vårt undersökningsområde. Det är en diskussion och utvärdering av vård och omsorg i kommunal regi. Målet med rapporten är att tränga sig ner på djupet i äldre människors livsvärld för att försöka förstå vilka behov och problem som finns. Detta försöker han sedan relatera till de

målsättningar som finns inom vård och omsorg. Han tittar på äldre personers levda liv, som de själva väljer att berätta det och diskuterar sedan dess påverkan på självbilden samt upplevelsen av autonomi i nu situationen. I undersökningen kommer han fram till att äldres förhållningssätt till sin ålderdom är präglad av synen på det livet som levts. Han menar att självbilder och ideal den äldre personen plockat med sig under sitt levda liv, utgör förutsättningar för uppfattningen om här- och nu- tillvaron.

Av den genomgång vi gjort av tidigare forskning kan vi inte hitta någon undersökning som belyser äldres förväntningar på särskilt boende ur ett livsloppsperspektiv. Vår ambition är att tillföra något till forskningen om äldre, genom att foga samman den tidigare forskningen och belysa den med vårt insamlade empiriska material. På så sätt vill vi ge läsaren en möjlig bild av upplevelsen av att flytta till ett särskilt boende, sett ur ett retrospektivt perspektiv.

3 METOD

3.1 En kvalitativ forskningsansats

För att få möjlighet att se ett helhetsperspektiv och få djupare inblick individernas subjektiva upplevelser valde vi att göra en kvalitativ studie. Vi ansåg att detta var det bästa sättet att uppnå syftet med studien. Larsson (2005) menar att kvalitativa studier är bra att använda då undersökaren vill få möjlighet att förstå fenomen utifrån andra individers livsvärld. Kvantitativa studier, menar han vidare, syftar främst till att förminska den data man samlat in till variabler som går att mäta. Utifrån detta resonemang såg vi en kvalitativ ansats som mest lämplig då vi var ute efter ett få en djupare inblick och förståelse. I undersökningen har vi använt oss av litteratursökning, kvalitativa intervjuer med äldre samt fokusgruppsintervju med anhöriga.

Larsson(2005) beskriver tre olika strategier för att närma sig sin insamlade empiri. Den *deduktiva* strategin går ut på att forskaren styr sin fokusering med utgångspunkt i en eller flera teorier. Teorierna färgar då exempelvis frågorna i en intervju. Jobbar man tvärtom utan förutfattade meningar och på något sätt låter teorier gro ur den insamlade empirin kallas de för en *induktiv* ansats. Till sist menar Larsson (2005) att det finns möjlighet att kombinera induktivt och deduktivt arbetssätt. Han kallar detta för *abduktion*. Vi anser att den abduktiva strategin passar bäst in på vårt sätt att jobba, med ett visst överhäng åt den deduktiva strategin. Med detta menar vi att fokuseringen styrts till viss del av vår teoretiska ram, men att vi anammat fler teorier under resans gång för att bättre belysa det insamlade materialet.

3.2 Sökning av tidigare forskning

För att få inblick i forskningsområdet sökte vi via diverse sökmotorer på internet. Bibliotekskataloger vi använt är Libris och Gunda som vi fick åtkomst till via Göteborgs universitetsbiblioteks hemsida. Vi har även använt oss av biblioteket som tillhör Högskolan väst, här heter bibliotekskatalogen Sofia. Sökord vi använde oss av i bibliotekskatalogerna var äldreomsorg, äldre, särskilt boende och förväntningar. Orden användes både enskilt och i olika kombinationer.

Via Göteborgs universitetsbiblioteks hemsida har vi även fått tillgång till databaser inom socialt arbete. De två databaser vi fokuserade oss på var Social Services Abstract och Socialstyrelsens Författningssamling. Här användes engelska sökord, närmare bestämt elderly, nursing home, care of elderly, satisfaction, expectations och elderly client satisfaction. Vid användning av enskilda ord såsom elderly och nursing home blev antalet träffar flera tusen, vilket vi snabbt insåg inte var möjligt att gå igenom. Vi provade då att kombinera dessa med ordet satisfaction och fick då fram forskning vi inte ansåg relevant för vår undersökning. När vi istället kombinerade orden elderly och expectations fick vi fram sju träffar.

Vi använde oss också av sökmotorn Google scholar i vår jakt efter tidigare forskning. Här använde vi inledningsvis sökordet särskilt boende och fick då 7180 träffar. För att försöka minimera antalet kombinerade vi sökorden särskilt boende och förväntningar och fick då 2670 träffar. Resultaten handlade här mycket om rapporter skrivna utifrån professionellas perspektiv.

Den tidigare forskning vi valt att använda har antingen någon koppling till undersökningar med hjälp av livsloppsperspektivet eller äldres upplevelse av att bo på särskilt boende. Vi har även koncentrerat oss på forskning som väver in anhörigas perspektiv. Rapporter som redovisas utifrån professionellas synpunkter har notoriskt sällats bort.

3.3 Intervju

Som huvuddel i vår datainsamling valde vi att använda oss av intervjuer. Kvale (1997) beskriver en intervju som *"ett samtal som har en struktur och ett syfte"* (Kvale, 1997:13). Han menar vidare att detta är ett utmärkt sätt för en forskare att få kunskap som är grundligt prövad, genom att lyssna och ställa genomtänkta frågor. Som intervjuform utnyttjade vi en halvstrukturerad livsvärldsintervju. Kvale (1997) menar att detta ger forskaren möjlighet att hålla sig till teman och vissa förutbestämda frågor, samtidigt som frihet ges till följdfrågor för uppföljning av vad den intervjuade berättar. Vi ansåg att detta passade vårt syfte väl då vi ville ha möjlighet att få kvalitativa beskrivningar av intervjupersonens livsupplevelser.

För att förstå den äldres subjektiva syn på ålderdomen och sin situation i dag valde vi att utforma vår intervjuguide så att den sträcker sig från barndomen fram till den situation som nu råder. Vi hade även med frågor som rörde den äldres familjesituation, sociala samvaro och yrkesverksamma liv. Detta för att reda på hur dessa faktorer har påverkat den äldres förväntningar och upplevelse av sin nuvarande situation. Genom att den äldre ganska fritt kunde prata om sina livserfarenheter fick vi också en bild av det samhälle som då rådde.

Innan vi satte igång med våra intervjuer bestämde vi oss för att göra en pilotintervju. Anledningen till detta var att vi ville testa vår intervjuguide samt känna på rollen som intervjuare innan de "riktiga" intervjuerna satte igång. Intervjuperson för vår pilotintervju var en äldre släkting. Kvale (1997) menar att en pilotintervju kan vara ett bra sätt för ovana intervjuare att träna sig i färdigheten att intervju. Det ökar förmågan att skapa ett samspel i intervjusituationen som präglas av trygghet och samtidigt är stimulerande.

Efter vår pilotintervju bestämde vi oss för att göra vissa förändringar i vår intervjuguide. Under denna intervju ställde vi nämligen frågorna om den nuvarande situationen i inledningen av intervjun. Vi upplevde då att svaren inte blev så utförliga som vi hade önskat. Bedömningen gjordes att dessa frågor är mer komplicerade att svara på jämfört med frågor kring det tidigare livet. Detta plus att vi upplevde större anspänning hos intervjupersonen i inledningen av intervjun, gjorde att vi fortsättningsvis ställde dessa frågor i slutet av intervjuerna och sedermera inledde med frågor kring barndomen.

3.4 Fokusgruppsintervju

Wibeck (2000) skiljer på strukturerade och ostrukturerade fokusgruppsintervjuer. Skillnaden på dessa två handlar om hur mycket moderatören väljer att styra interaktionen, menar hon. Vidare uppger hon att det inte finns något sätt som är bättre än det andra. Undersökaren bör göra ett slags mellanting som är anpassat till studiens syfte, ämne som skall diskuteras samt gruppens interaktion.

Enligt Wibeck (2000) skall moderatören under en fokusgruppsintervju använda sig av en intervjuguide. Hon skriver vidare att denna kan utformas på olika sätt beroende på hur mycket moderatören vill styra gruppen. Under utformandet av vår intervjuguide hade vi i åtanke att diskussionen i gruppen inte skulle bli för styrd av oss. Samtidigt ville vi ha en guide

för att försäkra oss om att vårt syfte uppnåddes. Intervjuguiden redovisas i fullständig form under bilaga 2.

Vi tog inspiration från Wibeck (2000) när vi strukturerade upp följderna och innehållet i frågorna. Hon anser *öppningsfrågor* är ett sätt att få deltagarna att bli bekant med varandra. *Introduktionsfrågorna* skall utgöra en introduktion till ämnet och dessa behöver nödvändigtvis inte vara relevanta för analysen. De skall istället fungera som en slags "isbrytare" i gruppen. *Övergångsfrågor* har som syfte att få deltagarna att se fenomenet i ett större perspektiv och få dem mer införstådda i hur andra ser på ämnet. *Nyckelfrågorna* är dem som det kommer att ägnas mest tid åt och har stor betydelse i analysen. De skall belysa syftet med studien. Wibeck (2000) menar vidare att det är viktigt att ha en avslutning som bidrar till att fånga upp alla aspekter på fenomenet. Avslutningen skall ge deltagarna möjlighet att reflektera kring vad som sagts i diskussionen.

3.5 Urval

Intervjupersonerna i vår studie är hämtade från två särskilda boenden inom samma kommun. De två boendena har olika utformningar, något som förr skulle kategoriserats som äldreboende respektive serviceboende. Den största skillnaden på dessa två är att i serviceboendet har man tillgång till en komplett lägenhet och dessutom är man i regel i behov av mindre vård, då man flyttar in. Vad gäller kommunen som undersökningen genomfördes i, är den belägen i västra Sverige. Valet av kommun blev naturligt då vi är bosatta där. Detta gjorde att vi hade ett visst kontaktnät, vilket underlättade vår sökning efter intervjupersoner.

När vi valde ut personer för vår intervjustudie sökte vi individer som skulle spegla fenomenet på ett vanligt förekommande sätt. Enligt Larsson (2005) kallas detta för urval för typiska fall, då den som lämnar informationen kan representera det vanliga eller normala. Vidare var det en förutsättning att intervjugruppen bestod av äldre som inte led av minnesproblematik eller fysiska åkommor som omöjliggjorde verbal kommunikation. När det gällde kön på respondenterna var vi intresserade av en så heterogen grupp som möjligt.

Då vi var intresserade av upplevelser i samband med själva flytten, samtidigt som de vi intervjuade skulle ha möjlighet att redogöra för hur det är att bo på särskilt boende, satte vi som kriterium att intervjupersonerna skulle varit inneboende mellan fyra till åtta månader. När det gäller ålder på våra respondenter satte vi inga kriterier i detta avseende. Vi ämnade emellertid finna intervjupersoner som fått ett bistånd utifrån Socialtjänstlagen i form av särskilt boende för äldre.

När det gäller fokusgruppsintervjuerna sökte vi anhöriga till boende på respektive särskilt boende. Kriteriet var att man hade en nära relation med den äldre och att de varit delaktiga i flyttprocessen. Vidare bedömde vi att deltagarna i fokusgruppsintervjuerna inte behövde ha släktskap med de äldre intervjupersonerna. Detta på grund av att vi inte ansåg det nödvändigt för att nå syftet. Vi sökte sex deltagare till varje fokusgrupp.

Sett i efterhand lyckades vi inte uppnå samtliga av våra kriterier. De personer vi intervjuat hade bott på respektive särskilda boende mellan två till sex månader, en av våra informanter hade flyttat in för drygt en månad sedan. Vi lyckades inte heller få ihop två fokusgruppsintervjuer, vilket vi önskade. Dessutom deltog fyra personer istället för de sex

som vi räknade med från början. Orsaken till dessa bortfall är delvis tidsbrist, men även den begränsning som sekretesslagstiftningen innebär.

3.6 Studiens genomförande

Efter att beslutat oss för en ungefärlig inriktning på vår studie var första steget att ta kontakt med avdelningschefen för särskilda boenden i den aktuella kommunen. Tillsammans förde vi en dialog kring vilka boenden som var lämpliga att inrikta sig på. När detta var bestämt blev nästa steg att ta kontakt med respektive verksamhetschef på boendena. Efter vi presenterat oss, syftet med studien och vilka kriterier vi ställt på intervjupersoner fick vi löfte av verksamhetscheferna att försöka hjälpa oss.

Efter en tid återkom verksamhetscheferna från respektive boende och uppgav att de hade ett antal personer som sagt sig vara villiga att ställa upp för intervju. Vi skickade då ut ett informationsblad (se bilaga 5) som verksamhetscheferna skulle vidarebefordra till intervjupersonerna. Vi bestämde sedan träff med verksamhetscheferna som hjälpte oss tillrätta inför intervjuerna. Intervjuerna på ena boendet genomfördes efter önskemål i intervjupersonernas lägenheter. På det andra boendet lånade vi en av personalens lokaler. Under dessa intervjuer satt en från personalen på boendet med, då de äldre hade detta som önskemål efter erbjudande. Intervjuerna spelades in med hjälp av bandspelare och skrevs sedan ut ordagrant. Enligt Kvale (1997) är detta det vanligaste sättet att registrera en intervju. Att använda bandspelare bidrar till att intervjuaren slipper koncentrera sig på orden och tonfallen, för att i stället lägga fokus på dynamiken och ämnet för intervjun. Enligt Larsson (2005) gör en inspelning att datainsamlingen blir mer korrekt och det möjliggör användandet av ordagranna citat i rapporten. Larsson menar vidare att den ordagranna utskriften av materialet ger undersökaren en solid bas att utgå ifrån i analysarbetet.

Vad gäller fokusgruppsintervjun hjälpte även här en av verksamhetscheferna till att skaffa informanter. Efter att ett antal uppgivit att de kunde tänkas ställa upp, bestämdes en lämplig tid för genomförande. Här användes samma personalutrymme som vid intervjuerna. Här brukades också bandspelare för registrering. Det inspelade materialet lyssnades igenom och den del av diskussionen som vi bedömde hörde till ämnet skrevs ut ordagrant inför analysen. Wibeck (2000) menar att en fullständig transkription inte är nödvändig om fokusgruppsintervjun är strukturerad. Det räcker då att det som bedöms vara det viktigaste ur diskussionen skrivs ut.

3.7 Etiskt hänsynstagande

Vetenskapsrådet har publicerat en skrivelse om Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning. I denna skrivelse har de med fyra etiska forskningsprinciper, nämligen informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Vetenskapsrådet, odaterat).

Enligt *informationsprincipen* krävs det i regel att information om studien skickas i förhand till aktiva intervjudeltagare. Detta utskick skall innehålla information om syftet med studien och hur undersökningen skall genomföras. Deltagarna skall informeras om att deltagandet är frivilligt och att de kan avbryta sin medverkan om de så önskar. Utskicket skall även upplysa om vem som är ansvarig för undersökningen, eventuell institutionsanknytning och hur forskaren lättast kan nås (vetenskapsrådet, odaterat). Vi gjorde så att vi skrev ett informationsblad till dem som uppgav sig vara villiga att ställa upp på intervju, se bilaga

nummer fem. Här fanns kortfattat nedskrivet vad studien syftade till, hur den skulle genomföras samt vilka forskningsetiska principer som tillämpas. Vidare kunde intervjupersonerna här utläsa att medverkan skedde på frivillig basis samt kontaktuppgifter till oss undersökare och handledare.

Enlig principen *samtyckeskravet* krävs det att forskaren inhämtar samtycke innan undersökningen genomförs (Vetenskapsrådet, odaterat). Vi försäkrade oss om att deltagarna fått ta del av detta infoblad och att de förstått innehållet, innan genomförandet av intervjuerna. Vi informerade då muntligen återigen om att det var frivilligt att delta i studien och de kunde avbryta sin medverkan när de önskade, utan att de skulle innebära några negativa konsekvenser för dem. Vidare informerades de om att frågorna i studien var frivilliga att svara på och att vi skulle göra vårt yttersta för att bevara deras anonymitet i uppsatsen. Vi fick härigenom även ett muntligt samtycke om deltagande i studien.

Förutom informerat samtycke, diskuterar Kvale (1997) två andra etiska riktlinjer som han anser skall tillämpas vid forskning om människor. De handlar om konfidentialitet och konsekvenser. Konfidentialitet avser att skydda intervjupersonernas privatliv genom att avidentifiera dem vid redovisning av materialet. För att uppnå konfidentialitet i vår undersökning redovisas inga namn eller omständigheter som kan härledas till intervjupersonerna. Exempelvis har vi inte redogjort för i vilken kommun undersökningen är gjord eller namnen på de särskilda boenden som är aktuella (Kvale, 1997).

Enligt vetenskapsrådet handlar principen *konfidentialiteteskrav* även om att förvara personuppgifter på ett säkert sätt, så att materialet inte hamna i obehöriga händer. Detta kan liknas vid de regler som gäller vid sekretes, vilket innebär att känsliga ämnen innefattas av en tystnadsplikt. Vi valde att som ovan redovisats avidentifiera våra intervjupersoner direkt vid utskriften av våra intervjuer, därefter raderades samtliga inspelningar från banden. Vi kan försäkra om att inga uppgifter om intervjupersonerna eller identitetsavslöjande delar av deras berättelser kommer att föras vidare av oss.

Kvale (1997) anser att en etikdiskussion bör innefatta konsekvenser som intervjupersonerna kan drabbas av i en undersökning, framför allt under genomförandet av intervjuerna. Han menar att intervjupersonerna kan uppleva intervjun som en positiv upplevelse, om intervjuaren tar sig tid att lyssna på vad denna har att säga. Samtidigt påpekar han att det finns risk att intervjupersonen säger saker han eller hon senare ångrar, då intervjun kan få en intim karaktär. Med tanke på detta försökte vi skapa en lagom professionell atmosfär i intervjusituationen, så deltagarna skulle hålla sig påmindra om samtals natur samtidigt som de skulle våga prata utifrån deras upplevelser.

Då våra intervjuer innebar att intervjupersonen tvingades blicka tillbaka över sitt tidigare liv menar Rennemark (2004) att det är vissa saker som bör beaktas. Han pekar på hur reflektioner över sin livshistoria kan påverka de äldre när de beskriver denna för oss. Enligt honom kan en reflektion över sitt tidigare liv påverka de äldre negativt när de påminner sig om misstag och motgångar i livet. Det kan innebära att de upplever det som smärtsamt och ger därför både ångest- och skuld känslor. Det kan också upplevas som positivt att få möjlighet att bearbeta de händelser som upplevs som misslyckanden och felaktiga, vilket tidigare trängts tillbaka. Med denna kunskap har vi gjort vårt bästa för att ha "fingertoppkänsla" och försökt läsa av intervjupersonens upplevelse av dessa livsreflektioner.

Vid de tillfällen vi fått intrycket att de känt sig besvärade, har vi försökt underlätta för intervjupersonerna genom att gå vidare till en annan typ av fråga.

Den fjärde principen i forskningsetiken inom humanistisk- samhällsvetenskaplig forskning rör *nyttjandekravet*. Det innebär att vårt insamlade material inte får användas i annat syfte än forskning, exempelvis för olika former av beslut (Vetenskapsrådet, odaterat). Då vi som tidigare nämnt inte har för avsikt att röja någon deltagares identitet, kommer detta material med all trolighet inte att missbrukas.

3.8 Analysens genomförande

Vi har valt att använda fenomenologi som förståelsegrund i vårt analysarbete. Enligt Larsson (2005) handlar det fenomenologiska perspektivet om att fokusera på exakta beskrivningar av den livs- och upplevelsevärld som intervjupersonen återger. Som undersökare skall man alltså försöka tona ned sina förkunskaper och antaganden. Liknande beskrivning gör Kvale (1997) som poängterar att forskaren i denna förståelsegrund måste ha ett öppet förhållningssätt gentemot intervjupersonens upplevelser, så det blir möjligt att ge förtur till exakta beskrivningar. På det sätt som vi genomfört intervjuer och analys, har vi försökt att återge informanternas upplevelser med minimal inblandning av vår förförståelse.

Vår analys kan liknas med en kombination av det som Kvale (1997) kallar narrativ strukturering och meningskoncentrering. Då vi var intresserade av att se likheter och skillnader i intervjupersonernas livslopp, valde vi att inledningsvis strukturera analysen narrativt. Detta innebär, enligt Kvale (1997), att forskaren riktar in sig på de historier som berättas i materialet, för att sedan organisera dessa tidsligt och socialt. Efter att ha läst igenom vårt insamlade material kom vi fram till ett antal avsnitt i intervjupersonernas liv. Dessa avsnitt har förlagts i kronologisk ordning och omfattar "barndom", "arbetsliv", "pensionering" och "ålderdom".

Nästa steg blev att gå igenom intervjuerna på nytt för att plocka ut citat som belyste respektive avsnitt. För att inte missa något som tillhörde vederbörligt avsnitt valde vi att gå igenom materialet fyra gånger, en gång för varje avsnitt. Kvale (1997) menar att narrativ strukturering är ett sätt att göra det sagda begripligt, tillföra en strukturell logik. Att arbeta på detta sätt gjorde att vi kunde utnyttja vårt insamlade material effektivt, då den kronologiska ordningen tappades bort under det spontana berättandet under intervjuerna.

Kvale (1997) menar vidare att fenomenologin strävar efter att förtydliga både det som framträder och på vilket sätt det framträder. Genom att försöka förstå mångfalden i det kvalitativa materialet är strävan att lyfta fram dess väsentliga mening, göra det osynliga synligt. Tornstam (2005) beskriver den fenomenologiska forskningsansatsen med att man inte utgår ifrån en enda sanning. Istället försöker man få nya fragment av verkligheten att bli tydliga genom att slå sig fri från forskarens begränsade begreppsvärld. Genom att utgå från den enskilde individens perspektiv lägger forskaren istället sin fokus på världen såsom den definieras av andra.

För att hitta centrala teman i vårt narrativt strukturerade material gick vi sedan över till att använda oss av fenomenologiskt grundade meningskoncentreringen (Kvale, 1997). Enligt Kvale är avsikten med detta förfarande att försöka koncentrera det intervjupersonerna sagt, för att få fram meningen i det som uttryckts under intervjuerna. I praktiken pressas alltså det som intervjutexterna erbjuder samman till kortare textavsnitt. I dessa koncisa texter vill man

som forskare få fram innebörden i det intervjupersonen uttryckt (Kvale, 1997). Genom att göra på detta sätt och jämföra det informanternas berättat, har vi försökt att hitta mönster och olikheter i de respektive avsnitten. Vi presenterar detta med kommentarer tillsammans med belysande citat i analysavsnittet. Till varje citat har vi skrivit intervjupersonens nummer (Ip 1, Ip 2 och så vidare) och kopplat detta till en beskrivning av varje intervjuperson (se bilaga 3).

Efterföljande analysarbete riktade sig till intervjupersonernas upplevelse av situation i dagsläget samt processen att flytta till särskilt boende. Vi gjorde här på samma sätt som beskrivits tidigare och strukturerade materialet i avsnitten "motiv till flytt", "inför flytten", "situationen idag" och "framtiden". Som tidigare med efterföljande genomläsning av materialet under fyra tillfällen. Avsnitten i denna del av analysen presenteras också i kronologisk ordning, då vi vill få livsloppsperspektivet att fungera som en röd tråd genom analyskapitlet. Vad gäller materialet från den fokusgruppsintervju vi genomförde, används detta som ett komplement till det övriga intervjumaterialet. De ovan beskrivna fyra avsnitten, har även här använts som strukturmodell. Vi vill på detta sätt ge läsaren en inblick i hur anhöriga kan uppleva situationen kring en släktings flytt till särskilt boende.

3.9 Reliabilitet

Reliabilitet inom kvalitativ forskning handlar enligt Larsson (2005) om pålitlighet på resultaten och de mätverktyg forskaren använt. Det innebär att man ska kunna uppnå samma resultat om man har samma tillvägagångssätt i en senare forskning. I en kvalitativ forskning kan detta vara svårt att uppnå eftersom forskare både är ett mätinstrument och den som tolkar resultatet. I föreliggande arbete har vi genomgående på ett tydligt vis beskrivit vårt tillvägagångssätt. Vi vill på detta sätt göra det möjligt för andra undersökare att göra om en liknande studie. Kvale (1997) för samma resonemang och enligt honom handlar frågan om reliabilitet i kvalitativ forskning om stadga på resultatet och den inre logiken. För att uppnå reliabilitet i sin undersökning menar han att forskare måste ha denna i åtanke genom hela forskningsprocessen. Under intervjun ska forskaren ställa liknade frågor på olika teman för att därigenom kunna mäta stadgan på intervjuvaren. Vi har, vilket kan utläsas av vår intervjuguide, utformat frågorna så att svaren till viss del blir upprepande. På så vis kan vi se om intervjuvaren är beständiga. Genom dessa åtgärder har vi skapat förutsättningar för reliabilitet.

3.10 Validitet

Enligt Larsson (2005) handlar validiteten i kvalitativ forskning om att säkerställa att forskaren mäter det denne avsett att mäta. I studier med små urval handlar det mest om intern validitet, eftersom man aldrig kan veta hur typiska dessa fall är. Det är här viktigt att använda sig av detaljerade fallbeskrivningar och att forskaren har formulerat sina frågor, så att de verkligen speglar det fenomen som avsetts. Vi har beaktat validiteten på så vis, att vi gjort vårt yttersta för att hitta informanter som på bästa sätt representerar gruppen. Vi har även lagt ner stor möda på att formulera adekvata intervjufrågor. Då vi är novis på området lät vi vår handledare läsa igenom och kommentera vår intervjuguide.

Vidare krävs det enligt Larsson (2005) att forskaren har en god förmåga att analysera sitt material. Kvale (1997) anser liksom Larsson att validiteten i kvalitativ forskning handlar om forskarens skicklighet kring ifrågasättande, granskande och att teoretiskt tolka sitt material. Enligt honom ingår frågan om validitet i hela forskningsprocessen. Utifrån våra begränsade

erfarenheter anser vi att vårt arbete med det insamlade materialet är omsorgsfullt och strukturerat. Vi har på bästa sätt använt vår teoretiska ram i tolkningsarbetet.

3.11 Generaliserbarhet

Enligt Kvale (1997) är varje situation unik i kvalitativa studier, till skillnad mot den kvantitativt positivistiska synen där det går att göra generella och universella lagar för mänskligt beteende. För att man ska kunna dra några generella slutsatser utifrån unika livshistorier krävs det att forskaren har understödda bevis för detta. Då urvalet i kvalitativa studier inte är baserat på slumpmässigt signifikanta undersökningsspersoner, går det inte att göra statistiska generaliseringar. Det handlar då främst om att se mönster och förstå hur saker hänger ihop. Enligt Kvale (1997) använder forskaren sig av påståendelogik, som han får fram genom att sammanställa likheter och skillnader. För att öka validiteten av generaliseringarna bör man bara jämföra relevant egenskaper i de olika fallen. I slutändan är det upp till forskaren att övertyga läsaren om att dennes generaliseringar är korrekta.

Då vi gjort en kvalitativ undersökning är det följaktligen svårt att dra generella slutsatser, vilket Kvale (1997) antyder ovan. Vår ambition i föreliggande studie, har inte varit att framställa en generell sanning. Vårt mål har istället varit att visa på en möjlig bild, eller del av en möjlig bild, av verkligheten. Vårt begränsade urval samt på det sätt vi fick tillgång till våra respondenter, gör att en säkerställd generalisering är omöjlig. Dock har vi med hjälp av tidigare forskning och en vetenskapligt utarbetad teoretisk tolkningsram, försökt visa på vissa mönster. Dessa kan ses som en vinkling av den verklighet intervjupersonerna upplever, samt den grupp de representerar.

4 TEORETISKT PERSPEKTIV

4.1 Gerontologi

Gerontologi är benämningen för vetenskapen om åldrandet. Syftet med gerontologin är att försöka skapa goda förhållanden under hela livet, med speciellt fokus på ålderdomen (Berg, 2007). Forskningsområdet är brett men tyngdpunkten ligger i de biologiska, medicinska, psykologiska och sociala områdena. Söker man på gerontologi på wikipedia (www.sv.wikipedia.org), hänvisar de till hur Nordisk Gerontologisk Förening definierat gerontologi, nämligen:

”Gerontologi är läran om åldrandet och studiet av åldersrelaterade förändringar i livsprocesser från uppnådd mognad och till individens död. Gerontologi omfattar basalbiologiska och klinisk-medicinska, humanistiska och samhällsvetenskapliga discipliner”

Berg (2007) menar att den gerontologiska forskningen kräver en tvärvetenskaplig inriktning, då åldrandet är en såpass sammansatt process. Med det menar han att olika vetenskapliga ämnesområden studerar olika aspekter av åldrandet gemensamt. Vidare uppger Berg (2007) att gerontologin kännetecknas av att den måste studeras i ett livslångt utvecklingsperspektiv.

Den del av gerontologin vi hämtat våra teorier ifrån går under benämningen socialgerontologi. Enligt Andersson (2002) handlar socialgerontologi om den sociala miljöns samt individuella egenskapers effekt på den förändringsprocess som åldrandet innefattar. Han skriver också att det är en tvärvetenskap som berör många ämnesområden, såsom exempelvis etnologi, sociologi, psykologi och historia. Socialgerontologin erbjuder en rad teorier både på mikro- och makronivå samt vissa som berör dem båda.

4.2 Livsloppsperspektivet

Enligt Tornstam (2005) finns det olika sätt att se på vad ett Livsloppsperspektiv innebär. Vi har valt att använda den definition som enligt honom har den största egna teoretiska bärkraften: *”Att förståelsen av förhållanden i ålderdomen ökar om man betraktar människors liv som helheter, och som studerar de olika sätt på vilka ålderdomen utgör integrerade delar av de livsformer människan haft”* (Tornstam 2005, sid 199) Denna definition fokuserar på sambandet mellan yttre faktorer och subjektiva upplevelser och är den definition som bäst passar syfte med vår undersökning. Enligt Öberg (2002) är åldrandet en livslång process, där ålderdomen är en livsfas som bäst förstås genom kunskap om de tidigare livserfarenheterna. Enligt detta tankesätt är ingen livsfas viktigare än någon annan, då varje livsfas har sin egen karaktär. Samtidigt, menar Öberg, finns det likheter mellan de olika livsfaserna då de påverkar varandra. Bengtsson, Burgess, Parrott och Mabry (2002) anser att perspektivet ger en bred förståelse av livsloppet. Detta då det inte bara fokuserar på en påverkansfaktor, utan innehåller dynamiken mellan subjektiva, sociala och historiska faktorer över tid.

Vidare påpekar Öberg (2002) att synen på åldrandet även måste ses utifrån ett samhällsperspektiv, för att se hur samhället styr människors livschanser och beteenden under livet. Detta då livsloppet är föränderligt och är beroende av samhällets utveckling, förändringar i olika maktstrukturer samt förändringar i sociala strukturer. Tornstam (2005) tar upp begreppet livsform i detta sammanhang. Han menar att olika livsformer är det sätt som individer använder sig av för att kunna utnyttja de subjektiva resurser och motiv de besitter,

men även de resurser som samhället erbjuder. En livsform kan innebära exempelvis att ägna sitt liv åt yrkesarbete medan andra, oftast kvinnor, fokuserar på att ge omsorg. Han menar att dessa "val" man gör, påverkas av rådande kultur och upplevda möjligheter. Vidare skriver Öberg (2002) om olika kohorter. *Kohort* innebär personer födda under samma tidsperiod. Han menar att födelseår inte automatiskt skapar en homogen grupp. De kan dock ge en referensram då de levt under samma historiska tid.

Det finns vissa centrala begrepp i livsloppsperspektivet som vi vill betona lite extra, då de har relevans i vår studie. Öberg (2002) skriver om *åldersnorm* och *övergångar*. Åldersnormer handlar om standardiserade uppfattningar om den typiska åldern för vissa roller i livsloppet och livsövergångar. Övergångar hänvisar till skiftningen mellan olika livsfaser och livsperioder, vilka kan vara normativa och väntade. Andra kan vara oväntade eller ske vid fel tidpunkt vilket kan utgöra ett stressmoment (Öberg, 2002). Bengtsson, Burgess, Parrott och Mabry (2002) tar också upp begreppet *livsfas*. Detta syftar till ålder eller åldersrelaterade roller som tilldelas en individ under livsloppet. Man kan från detta begrepp dra paralleller till det tidigare nämnda åldersnormen.

Jeppsson Grassman (2001) tar upp det inre psykologiska livsloppet och beskriver detta som individens egna unika föreställning om sitt livslopp. Hon säger att det är en ständigt pågående process, något som skapas och omskapas. Utgångspunkten för denna process är, enligt Jeppsson Grassman, händelser i det förflutna samt tänkbara och planerade händelser i framtiden. Vidare menar hon att denna livslopps konstruktion fungerar som en referensram, eller en kognitivt strukturerande funktion, för strategier i enskilda situationer när det gäller val och anpassning. På så sätt blir livsloppet en viktig länk i förståelsen av individers handlingar, anspråk och prioriteringar.

Frosnes, Heggen och Myklebust (1997) menar att livsloppsanalysen lägger vikt på att övergångar mellan faser och förhållandet mellan faser i olika livsbanor. Som exempel tar de upp förhållandet mellan småbarnsfasen och vuxenlivet. De beskriver det hela som ett komplext spel mellan historiska förutsättnings inflytande på livsloppet och individens resurser samt handlingsförmåga. Denna handlingsförmåga, vilken de definierar som människans förmåga till val och reflektion, är något som understrykes i livsloppsperspektivet. Teorins förmåga att kombinera strukturella förutsättningar med att se människan som en reflekterande och meningsskapande individ, är vad som gör den så unik enligt Frosnes, Heggen och Myklebust (1997)

Att dela in livsloppet kan ske på olika grunder. Det kan göras efter kronologisk ålder eller livsfaser som en individ går igenom. Öberg (2002) beskriver en teori kallad "den tredje åldern" och som ursprungligen är konstruerad av Laslett. Teorin följer inte den kronologiska åldern, utan fokuserar istället skillnader på individer i olika åldrar. Öberg skriver att Laslett delar in livsloppet i fyra åldrar som alla har olika karaktäristika. *Första åldern* innebär socialisering, beroende och utbildning. Under *andra åldern* är det oberoende, ansvar och mognad som gäller. När det sedan kommer till självförverkligande är individen inne i *tredje åldern*. *Fjärde åldern* präglas av nedgång och man återgår till ett beroende av omgivningen.

4.3 Gerotranscendens

Tornstam (2005) som givit upphov till teorin om gerotranscendens, menar att de äldre från att ha varit aktiva, övergår till en mer inaktiv livsstil. Detta tillstånd kan liknas vid det som zenbuddisten uppnår vid sitt transcendentala tillstånd. Tornstam menar att de äldre blir mer

introverta och träder in i en ny kosmisk och gränslös värld. Teorin kan till viss del liknas vid disengagementsteorin, där individerna gradvis avskärmar sig från omgivningen och samhället. Disengagementsteorin möttes dock av hårt motstånd och förkastades av gerontologiska forskare, skriver han. Det visade sig senare att teorin hade grund för sina påståenden, då vårdpersonal vid ett flertal tillfällen observerat att inte alla gamla ville aktiveras, utan ville vara ostörda och ifred. Teorin om gerotranscendens är inte en fortsättning på disengagementsteorin, utan är fokuserad på självvalda aktiviteter och mentala engagemang (Tornstam, 2005).

Tornstam(2005) skriver att Erikssons livscykelteori, där varje levnadsfas integreras i varandra i en bakåtblickande process utifrån samma världsbild, bidragit till framväxten av denna teori. Han menar dock att Eriksson inte gav en tillräcklig förklaring på vad som menas med visheten i det sista utvecklingsstadiet, något som enligt Tornstam kan liknas vid gerotranscendens. Skillnaden är dock att gerotranscendens istället är en framåtriktad och utåtriktad process. De äldre omdefinierar både sig själva och relationer till andra. De förstår existentiella frågor som tid, liv och död på ett nytt sätt. En konsekvens av detta är att de äldre blir mindre självcentrerade och upplever sig istället vara en del av ett större sammanhang. De blir mindre intresserade av ytliga gemenskaper, utan väljer allt mer selektivt sin sociala tillvaro och sina aktiviteter. Äldre har, enligt teorin om gerotranscendens, även behov av sin begrundande ensamhet och har minskat behov av materiella ting (Tornstam, 2005)

Graden av gerotranscendens kan enligt Tornstam (2005) liknas vid ett u-format i samband med levnadsåldern. Som små barn lever vi i ett transcendent tillstånd, där gränserna mellan verklighet och fantasi suddas ut. Gradvis etableras dessa gränser på det sätt som kulturen erbjuder, för att senare återigen suddas ut. Detta innebär inte enligt Tornstam att vi blir barn på nytt, då gerotranscendensen kräver livserfarenhet. Processen är kontinuerlig men kan både bromsas upp eller accelerera vid exempelvis en livskris.

5 RESULTAT, ANALYS OCH TOLKNING

I följande avsnitt presenterar vi vår analys av de resultat som framkommit i intervjuerna samt i fokusgruppen med de närstående. Avsnittet är uppdelat i två avdelningar, där del ett belyser livsloppet från barndomen till ålderdomen. Del två är mer fokuserad på respondenterna och informanternas upplevelser av processen att flytta till särskilt boende och situationen idag. Presentationen är uppdelad i teman som beskrivs i kronologiskt följd. För att närmare belysa innehållet under varje tema, anges ett antal underteman, vilka är markerade med fet stil. I slutet av varje tema görs en kortare summering, där resultaten tolkas utifrån vår teoretiska ram. För en närmare beskrivning av hur vi gått tillväga, hänvisar vi till metodavsnittet.

De tolkningar vi gjort har vi kompletterat med utdrag ur intervjumaterialet och presenterar dessa i form av citat eller i samtalsform. I samband med varje citat finns en förkortning, så läsaren har möjlighet att få mer detaljerad information om respektive intervjuperson i bilaga nummer tre. Här kan man få kännedom om faktorer som kön, ungefärligt födelseår samt vilket typ av särskilt boende de är bosatta i. När det gäller materialet från fokusgruppsintervjun, används detta i andra delen av detta kapitel. Detta föll sig naturligt då de anhöriga inte kunde bidra till kunskapen om intervjupersonernas tidigare liv. I bilaga nummer fyra kan man läsa mer ingående om fokusgruppsdeltagarna. Här presenteras informanternas kön, släktskap och hur länge deras anhöriga vistats på särskilt boende.

5.1 Det levda livet

5.1.1 Barndomen

Gemensamt för huvuddelen av de vi intervjuat är att de **växt upp under knappa ekonomiska förhållanden**. De personer som uppger detta har också det gemensamt att de är uppväxta i landsbygdsmiljö.

Det var i skogen, mamma hade ett jordbruk. Det gick att försörja sig på det /.../Det gick inte att få vad som helst". (Ip 4)

"Den var nog ganska karg barndom /.../jag kommer från ett litet torpsamhälle...litet jordbrukssamhälle" (Ip 1)

Något annat som många intervjupersoner lyfte fram i samband med barndomen var att barn- och ungdomstiden präglades av **mycket arbete**. I första hand handlade det om obetalt arbete i hemmet för att klara vardagen för sig och sina stora familjer. Familjernas storlek beskrivs som betydligt större än de vanligtvis är idag, de pratar främst om den stora syskonskaran.

"Jag lekte med de andra barnen. Sen när jag växte upp var det bara jobba, jobba, jobba/.../ Det fanns inte många lustigheter....vi var tvungna att stanna hemma på kvällarna och helgerna...och arbeta". (Ip 2)

"Vi fick börja hjälpa mamma tidigt, man fick ju flytta hemifrån efterhand som man växte upp och klara sig själva /.../Jag var den sjunde. Den äldsta var tolv år då. Det gick det med eftersom barn fick börja jobba tidigt på den tiden". (Ip 4)

Trots knappheten ekonomiskt samt en del tragiska upplevelser beskrivs ändå barndomen som positiv i våra intervjupersoners ögon. En del **ambivalens** kan dock skönjas då man jämför sin barndom med dagens unga. I detta sammanhang blir bilderna av barndomen präglade av hårt arbete och begränsad fritid.

"Efter omständigheterna har det varit bra... jag har aldrig sett min pappa. Han omkom i en olyckshändelse/.../ Det blev nästan ingen fritid eftersom man fick hjälpa mamma". (Ip 4)

"då tyckte man nog inte den var jobbig/.../ 1920 - talet och framåt då var det ingen tid som det är nu". (Ip 1)

Som visats ovan beskrivs barndomen som en tid med krav på deltagande i hushållets sysslor och att den begränsade ekonomin var en anledning till detta. Resultaten liknar till stor del det som Svensson (2006:2) hittat när han tittat på sina intervjupersoners första levnadsår. Vi kan dock se en skillnad i svaren vi fick från en av intervjupersonerna. Han målar upp sin barndom som en tid med **mycket lek och lite ansvar**. Detta trots att ekonomin var limiterad.

"Det var mycket fotboll och badminton. Jag är född på en ö så jag har fiskat och varit på sjön väldigt mycket/.../ Jag hade väldigt mycket kompisar/.../ Ekonomin var jobbig och ansträngd. Det var bara pappa som hade säker inkomst/.../ Du har inte behövt ta så mycket ansvar? –Nej" (Ip 5)

Här bör tilläggas att denna intervjuperson är född minst två decennier senare än de övriga intervjupersonerna. Öberg (2002) beskriver kohortprincipen som en central del i livsloppsperspektivet. Kohort definierar han som grupp människor som är födda under samma tidsperiod. Principen påminner oss om, säger han, att i och med samhällets förändring kommer människor att åldras på olika sätt. Vi kan tänka oss att samhället förändrats en del under den tid som denna intervjuperson är uppväxt i, till skillnad från de övriga. Detta kan ligga till grund för den skiftande upplevelsen av barndomen. Vilken effekt detta får senare i livet får vi anledning att återkomma till.

5.1.2 Arbetsliv

Utifrån våra intervjuer kan vi se att arbete är något som satt prägel på den tid som man betraktar sig som vuxen. Den rådande kulturen i samhället gjorde att könsuppdelningen inom arbetslivet var tydlig. Männen har arbetat med typiska **mansdominerande yrken**.

"jag började som femtonåring som skogshuggare/.../ var jag med och drog ledningar och sen har jag vart med och byggt ställverk" (Ip 1)

"Det är bara bilar. Det är det jag jobbat med och tunga maskiner, grävmaskiner. Jag har bara mekat med dem" (Ip 5)

Kvinnorna däremot har däremot sysslat med traditionellt **kvinnodominerande yrken**. När de blev föräldrar fick de vara hemma och sköta omsorgen av barnen. Det skedde då en naturlig övergång till obetalt arbete. Detta är inget som intervjupersonerna reflekterar över nämnvärt.

"har jag jobbat på lasarettet och städat i många år innan jag fick barn." (Ip 2)

"Jag jobbade inte när barnen var små utan då var jag hemma och tog hand om dem/... /Inom hemtjänsten där jobbade jag i 25-26 år" (Ip 4)

När man läser igenom berättelserna får man uppfattningen att det inte funnits någon större frihet i att välja vad man ville arbeta med. De rådande omständigheterna under denna tid gjorde att arbeta var något man måste göra och **vad man sysslade med hade inte någon större betydelse**. Att ha en inkomst var avgörande för att tillgodose de grundläggande behoven.

"Det var ont om jobb i början på 30-talet. Då började jag jobba vid televerket sedan blev jag kvar där" (Ip 3)

"jag fick allt i skolan uppmaning om att läsa vidare men det fanns inga möjligheter. Hade du velat det i så fall? – Det vet jag inte... det fanns ju en annan sida som drog också.....att få pengar" (Ip1)

Jobbet var det som upptog största delen av tiden. Fritidsintressen var sekundärt och av materialet framgår att fritid inte betraktades på samma sätt som det gör idag. Var det inte förvärsarbete som stod på schemat så fanns det andra sorters arbete. Att bidra till familjens väl stod på schemat under dygnets alla vakna timmar.

"Det har varit arbete och arbete. Arbete hemma och arbete ute" (Ip2)

"lördagar var det ju arbetstid/.../ det var ju i jobbet och så har jag haft hus, en liten villa. Men även på fritiden har jag hållit på och renoverat upp en torpstuga. Så det var alltid något på gång" (Ip1)

Även här kan vi se vissa skillnader i svaren från intervjupersonen som tidigare avvikit från gruppen när det gäller svaren på frågorna. Han gör **större åtskillnad på arbetsrollen och sin fritid**. Tiden utanför arbetet beskrivs med glädje. Vidare visar han på att hans personliga egenskaper lett till andra karriärmöjligheter, vilket kan tolkas som en större valfrihet att arbeta med det man finner roligt och stimulerande.

"Jag har väldigt lätt för att prata och ta kontakt. Det var därför jag fick det samordnar jobbet/.../Jag har ett väldigt motorintresse/.../ Det är det jag jobbat med och tunga maskiner, grävmaskiner/.../ När vi körde motorcyklar var vi alltid stora gäng, det var skoj" (Ip 5)

Sammanfattningsvis kan vi säga att arbete, betalt och obetalt, är det som tagit störst utrymme under de respondenternas vuxna liv. De kvinnliga intervjupersonerna framhäver till viss del familj och barn som något som var dominerande under denna tid, medans männen näst intill uteslutande återkommer till sitt förvärvsarbete. Öberg (2002) menar att en viss livsfas är förknippad med ett antal sociala roller. Dessa roller är präglade av den rådande åldersnormen i samhället för denna specifika tid. Åldersnormerna beskriver han som en standardiserad uppfattning om vilka uppgifter som är kopplade till den respektive rollen. Utifrån detta gör vi tolkningen att den rådande samhällskulturen under dessa perioder fick männen att bli den huvudsakliga familjeförsörjaren, medans kvinnorna förväntades sköta hushållet. Åldersnormerna kan man sedermera koppla till den tidigare beskrivna kohortprincipen, vilket kan förklara den skillnad i svar som en av intervjupersonerna lämnar.

5.1.3 Pensionering

Att gå i pension ser de flesta som något positivt. Intervjupersonerna vittnar om att fick **mer tid över till annat**, tid som de själva kunde styra över. Arbetstidens stora inverkan på vardagen var över och då barnen växt upp finns större utrymme att fokusera på sina egna behov.

"man styrde ju sin tid själv.../ I sex eller sju år åkte vi till Kanarieöarna för att få lite värme i några veckor" (Ip1)

"Det blev slut på jobbet och då hade man lite annat att syssla med" (Ip 3)

"Ja man har ju rätt sig själv och har man inte velat göra något en dag har man kunnat göra det nästa dag" (Ip 4)

Vanligtvis hade man hittat andra sysselsättningar att fylla upp tiden med. Den roll man haft som arbetare lämnar ett visst tomrum, vilket **fills upp av intressen** som är anpassade till den självbild det levda livet skapat. Det sociala umgänge man haft i form av kollegor, ersätts nu med individer som på något sätt delar den nuvarande situationen.

" Jag hade en liten sommarstuga ute på landet som jag var mycket i, och höll på med.../ det var ju pensionärsföreningar också" (Ip3)

"Vi hade ett land med grönsaker på sommaren" (Ip 4)

Krafterna fanns fortfarande vilket gör att denna fas i livet beskrivs som en övergång till ett liv i stillhet. Vissa beskriver också att de gjorde ett aktivt val för att **få ut så mycket av denna tid som möjligt**. Detta kan tolkas som att intervjupersonerna började se sitt liv som mer tidsbegränsat, eller i alla fall tiden där ork och handlingskraft finns kvar.

Det var valfritt när man fick ta pension 60 eller 63 tror jag det var. Och jag tyckte att 60 år passade bra.../Första tiden i många år var det jättebra, då orkade man ju att hålla igång" (Ip 1)

"Man fick välja om man ville gå i pension vid 60 eller vid 63. Jag visste ju inte hur länge man skulle få leva, på så vis slutade jag vid 60" (Ip 3)

En viss del av intervjupersonerna förknippade dock övergången till pensionärstiden som något jobbigt då **orken började tryta** och sjukdomar tog över. Man förlorade sysselsättningar som betytt mycket och började inse att man nog aldrig skulle kunna ta upp dessa igen.

*”Det blev lite mera....liksom.....fick lite tid för sig själv lite mera...
men man orkar inte som man vill orka....det är som två saker som inte
passar ihop...att gärna vilja göra men inte orka....jag var väldigt aktiv i finska
föreningen tidigare men...men under pensionstiden orkade jag inte
gå så ofta...man fick stanna hemma och försöka vila” (Ip 2)*

*”Nu är jag förtidspensionär/.../ andningsbesvär hela tiden/.../
Pensionstiden blev inte som jag tänkt mig. Jag tänkte att jag
skulle få komma ut på sjön igen, men det går inte” (Ip 5)*

Tornstam (2005) refererar till Peck när han resonerar kring yrkescentrering och jagdifferentiering. Han menar att det är viktigt för en individ att kunna omorientera sina liv då man lämnar en livsfas för en annan, vilken inte kan erbjuda samma möjligheter. Som vi tidigare varit inne på var det yrket, eller det man betraktade som sitt yrke, det som dominerade vuxenlivet. Då man inträder pensioneringsfasen är inte detta möjligt och vi kan då se hur intervjupersonerna hittat nya sysselsättningar för att behålla och till viss del återskapa sin identitet. Tornstam (2005) kallar detta för jagdifferentiering och menar att detta är en förmåga som vissa har för att inte drabbas negativt då den tidigare yrkesrollen suddas ut. Vidare kan vi se att de intervjupersoner som inte upplevt pensioneringstiden som något vidare positivt, samtidigt är de som inte kunnat följa upp sin yrkescentrering på grund av sjukdom och nedsatt ork.

Thorsen (1997) menar att normer och regler samt kulturella föreställningar är knutet till hur en individ uppfattar hur ett ”vanligt” livslopp ser ut. Vidare säger hon att det är historiska tidpunkter som utgör villkoren för våra liv och att sedan kulturen bidrar med förståelseramar för hur vi skall tolka dessa. Hon menar att varje individ har en inbyggd bild av hur ett livslopp ser ut och vilka intensioner som föreligger respektive livsfas. Utifrån det som intervjupersonerna sagt kan vi utläsa att den kulturella föreställning som rådde när det gäller pensionstiden, handlade om ett förverkligande av det som tidigare fått stå tillbaka. För dem som inte hade möjlighet att fullfölja detta förverkligande, blev tiden som pensionär präglad av besvikelse.

5.1.4 Ålderdomen

Ålderdomen beskrivs som en tid där det levda livets **kroppsliga påverkan** är något som framhålls som **begränsande**. Förslitningar och olyckor har gjort aktiviteter omöjliga att genomföra, även om viljan fortfarande finns kvar till viss del.

*”Jag kommer inte ihåg utan måste göra markeringar och
anteckningar” (Ip 1)*

*”Ålderdomen har gjort mig sjuklig och att jag inte orkar/.../
händerna och fötterna har blivit alldeles förstörda..det värker
i fingrarna och tårna” (Ip 2)*

*"Det märks allt. Det är jobbigare om man ska ut någonstans/.../
jag har lite svårt för att gå sedan jag slog sönder höften" (Ip 3)*

Det som varit viktiga sysselsättningar i den senare delen av livet försvinner, men det uttrycks ingen direkt saknad efter dem. **Livsutrymmet har begränsats** och det uppvisas ingen ambition att utvidga det. Man kan se att det skett en anpassning till de kroppsliga begränsningarna. Det finns ingen anledning att efterlängta något som inte kommer att inträffa.

"intressen och fodringar krymper ju med tiden. Många pratar ju om att sälja huset och ut och res, lev upp pengarna. Det är ju till viss del sant, men för ett antal år sedan tappade jag intresset för det också" (Ip 1)

"jag fick säga upp min kolonilott...jag orkade inte mera" (Ip 2)

Intervjupersonerna vittnar om en **oro** som gör sig kännbar under denna fas i livet. Man tappar förtroendet för sin egen förmåga till självständighet. Det finns en önskan om att ha personer i sin närhet som kan fungera som kontrollant och tillgodose det som man själv upplever sig ha tappat.

"det var detta med den elektriska spisen när man var hemma ensam. Jag var lite orolig för den/.../ det kändes tomt och oroligt på kvällarna" (Ip 4)

"Jag är mer försiktig och tänker på att det kan drabba mig någonting" (Ip 1)

Lasletts referat i Öberg (2002) har beskrivit något som han kallar den tredje och fjärde åldern. Den tredje åldern innebär en tid av självförverkligande, höjdpunkten på livskarriären och en tid av prestationer. Här kan vi se paralleller med den tidigare beskrivna pensionsåldern som inledningsvis handlar om att få tid till att göra saker man länge drömt om. Den fjärde åldern däremot, skriver Öberg (2002), är en period präglad av nedgång, beroende och slutligen döden. Vi kan se spår av denna fjärde ålder i vårt material. Även om inte döden nämns vid något tillfälle kan vi se en avveckling av olika livsprojekt samt en ökad bundenhet till omvärlden, under denna senare del av livet.

5.1.5 Sammanfattande tolkning

För att sammanfatta denna del av analysen skall vi nu försöka sammanfoga de olika avsnitten för att kunna återge en bild över de livslopp våra informanter beskrivit. Våra informanter är uppväxta under knappa förhållanden och i stora familjer. En tidig introduktion till olika sorters arbete gjorde att de fick växa upp tidigt med olika typer av ansvarstagande. Detta gjorde att övergången till nästa avsnitt, arbetslivet, blev naturlig. Barndomen påverkade vuxenlivet så tillvida att individernas bidrag till samhället och sina familjers försörjning, inte ansågs betungande eller något som man egentligen tänkte på. En informant reflekterade själv över detta:

"man fick ju lära sig det att det är till att jobba, och....sköta sig i samhället, kan man säga..att stå på egna ben" (Ip 1)

Detta går i linje med Öbergs (2002) resonemang då han säger att varje utvecklingsperiod i livet bär med sig vissa likheter från tidigare perioder. Detta betyder inte, menar han, att utvecklingsperioderna har sina egna karaktäristika eller är viktigare än någon annan del av livet.

Vidare kan vi utläsa i vår analys att när det blir dags att lämna yrkeslivet för pensioneringen så fylls livet av nya möjligheter och roller. Att barnen är vuxna vid det här laget bidrar också till att många "måsten" försvinner och tiden kan disponeras som man själv behagar. Samtidigt finns en tendens att hålla kvar vid den identitet man byggt upp i det yrkesverksamma livet, genom att fylla sin nya "fritid" med sysselsättningar som till viss del liknar det man tidigare arbetat med.

Detta är något som även Trossholmen (2000) funnit spår av i sitt arbete. Hon har genom intervjuer med pensionärer om deras liv, dragit slutsatsen att det finns vissa karaktärsdrag i det sätt man lever efter yrkesarbetandets slut, hon kallar detta för en pensionärlivsstil. Den innebär att de intressen som skulle ha funnits i "normala" fall nu får större utrymme i individens liv. Dessutom läggs det stor vikt vid att hålla på med någon slags aktivitet. Olika typer av relationer är också något som tillmäts stort värde under denna del av livet, säger hon. Utifrån dessa slutsatser kan vi se att de intervjupersoner som på ett tidigt stadium har drabbats av sjukdomar eller nedsatt ork, även visar viss spår av bitterhet i sina berättelser om pensionärstiden. De har inte på samma sätt haft möjlighet att följa upp den tidigare livsfasen med det som Trossholmen (2000) menar är viktigt, nämligen intressen, aktiviteter och relationer. I detta sammanhang kan man även dra paralleller till Hagbergs (2004) resonemang kring att hålla sig aktiv på ålderns höst, leder till bättre humör och ökad självuppfattning.

Det sista avsnittet vi tittat på, ålderdomen, kan sammanfattas som en tid av tillbakadragande från omvärlden. Kraven har minskat och det uppvisas ingen ånger kring det livet som levts. Det val som gjorts och det roller som man antingen blivit tilldelad eller själv intagit, ses som naturliga under de omständigheter som då rådde. Tornstam (2005) beskriver processen mot gerotranscendens som ett tillbakadragande från det tidigare levda livet, mot ett tillstånd med mindre behov av ytliga sociala relationer och en nedtoning av sin nuvarande roll. Föregående utvecklingsfaser omtolkas och belyses i ljuset av det liv som levts. Vi kan se av våra intervjupersoners svar att de inte ser sin situation som unik, vare sig den nuvarande eller de man tidigare gått igenom. Detta kan tolkas som att de på ett sätt kommit en bit på väg mot gerotranscendens.

5.2 Flyttprocessen

5.2.1 Motiv till flytt

Anledningen till att våra intervjupersoner valde att flytta till särskilt boende varierar något. Det som är genomgående är man **eftersökte en trygghetskänsla** som inte det ordinarie boendet kunde erbjuda. Anledningen till otryggheten varierar, svårtillgänglighet kring det forna boendet och ensamhet är det som framhålls tydligast.

"varför jag sökte var för trygghetskänslan att bo på ett sånt här boende" (Ip 1)

”på dagarna hade jag hjälp men nattetid var jag ensam, alldeles ensam...och då var jag rädd många gånger” (Ip 2)

”Det var besvärligt , för det fanns ingen hiss. Jag bodde på tredje våningen/.../besvärligt när jag skulle komma in och ut” (Ip 4)

Det framkommer också att de äldre hade för avsikt att kunna **ta vara på det som de trodde ett särskilt boende hade att erbjuda**. Man kan i och med detta utläsa att det ligger en viss planering bakom ett sådant här beslut. Att fortfarande ha möjlighet till en viss kontroll, då man skall lämna det ordinarie boendet för något annat. Det finns en skräckfylld bild av att se sig själv som en individ helt utlämnad åt andras omsorg.

”Jag ville komma in medan jag visste själv vad jag gjorde. Jag ville inte komma in som levande kolli” (Ip 1)

”bäst att flytta när jag kunde själv gå...så länge benen bar mig” (Ip 2)

Anhöriga målade dock under fokusgruppsintervjun upp en bild av att deras släktingar **borde ha flyttat till ett särskilt boende i ett tidigare skede**. De menar att de äldre kunde ha haft en mer meningsfull tillvaro i det nya boendet än de nu har. Möjligheterna i det nya boendet kunde ha bidragit till att bibehålla de äldres intressen och funktioner. Något som de tappat på grund av understimulans i det ordinarie boendet. Här följer ett utdrag ur diskussionen:

”- Hade de kommit in tidigare hade de saker som var positiva följd med på ett annat sätt...då hade de haft möjlighet att göra de saker de kunde göra tidigare...och det påverkar också välbefinnandet och välmåendet....”

”- Min mor har vävt och sytt mycket men hon har nu tappat allt”

”- Egentligen är det synd att när de kommer hit så har alla liksom redan fjärmat sig...de skulle ha haft möjlighet att få komma till ett sånt här ställe redan tidigare...när de är pigga och alerta...har möjlighet att sätta sig och prata om vädret...de har redan gått in i sin bubbla..”

Vidare beskrev de äldre att de hade för avsikt att **avlasta sina barn** genom att flytta till särskilt boende. Att byta ut den hjälp anhöriga bistod med i hemmet mot professionell hjälp i en annan form av boende, är något som eftersträvas. Att på detta sätt undgå en beroendeställning gentemot sina anhöriga kan ses som ett försök att bibehålla den identitet man byggt upp under sitt livslopp.

”dom tyckte också att jag inte klarade mig hemma ensam....dom orkade inte hjälpa mig, alla bor så långt borta” (Ip 2)

”Och för barnens skull också eftersom de har sitt” (Ip 4)

I detta avseende bekräftar anhöriga till viss del de äldres upplevelser. Under fokusgruppsintervjun framkommer hur påfrestande det kan vara att ha de äldre i sina

ordinarie boenden. Man vill sin släkting det allra bästa och känner sig därför otillräcklig som omsorgsgivare. Samtidigt utgör de äldre som bor i ordinarie boende en begränsning i anhörigas liv. Man kan se detta som en konsekvens av hur det moderna samhället är uppbyggt, där kommunen skall ta ansvar för de äldre. Sammantaget skapar detta ett moraliskt dilemma och en ambivalens hos de anhöriga.

"- Hade det i bakhuvudet att någon alltid måste finnas inom räckhåll om det händer nåt. Det händer saker, de ramlar och då blir man ändå mer bekymrad".
"- Det är ju också ensamheten man tycker är hemsk för dom. Jag har ju mitt och man kan inte sitta hemma hos föräldern jämt".

Thornstam (2005) menar att i utvecklingen mot gerotranscendens, går individer från att vara egoistiska mot en mer osjälvvis inställning till omvärlden. Respondenterna uppvisar en ambition att inte vara en belastning för sin familj. Detta altruistiska beteende kan tolkas som att de äldre kommit en bit i processen mot gerotranscendens. Bengtson, Burgess, Parrott och Mabry (2002) använder begreppet ömsesidigt beroendeförhållande och menar att familjemedlemmar har ett ömsesidigt inflytande på varandra genom livsloppet. En individ i familjenätverket ämnar bidra för att uppväga det man själv är i behov av. Allteftersom ålderdomen fortskrider, minskar personens möjligheter att återge till sina nära (Bengtson, Burgess, Parrott och Mabry, 2002). Vi menar att detta kan få till följd att den äldre drar sig undan i avsikt att inte vara till last. Här kan man se flytten till särskilt boende som ett slutgiltigt sätt att återställa det ömsesidiga beroendet till sina familjemedlemmar.

Svensson (2006) har funnit att självständighet och egenkontroll är något som äldre idag poängterar utifrån ett livsloppsperspektiv. Han menar att man i ålderdomen har präglats av att i olika livsfaser klara sig i genom tider av knapphet och resursbrist, på ett oberoende sätt. När vi tittar på de orsaker som får de äldre att lämna sina ordinarie boenden, så är motivet att kunna leva så självständigt som möjligt genomgående. Det är alltså inte säkert att de äldre har för avsikt att utnyttja allt som erbjuds i det nya boendet, men de ökade möjligheterna skapar förutsättningar att i större utsträckning stå på egna ben.

5.2.2 Inför flytten

Då de äldre övervägt sina möjligheter i det ordinarie boendet är det dags att fatta ett beslut. Vi kan se att detta gjordes i en tid då **inga andra alternativ var möjliga**. På detta sätt kunde det bara bli till det bättre i det nya boendet som väntade. Att få de basala behoven tillgodosedda, var det som man i första hand räknade med.

"att jag skulle få det bättre det förstod jag väl" (Ip 5)

"Jag trodde att jag skulle få mat och logi" (Ip 3)

"Jag kände att jag ville flytta...jag kände att jag klarade mig inte hemma" (Ip 2)

I fokusgruppsintervjun förde anhöriga en diskussion som gick i linje med det som beskrivits ovan. De menar att **valmöjligheterna en dag tog slut** och att beslutet att lämna hemmet då kom av sig själv. I vissa fall fick de anhöriga motivera en flytt för den äldre. De menar att beslutet inte alltid kommer helt och hållet från den enskilde.

”- Det är mycket som löser sig själv när man kommer till en viss punkt, man måste få ett bryt..det håller inte”
- Till slut så inser de nog att de inte kommer klara det, då måste de liksom.. helheten fungerar inte”
”- Man trivs inte där man är nu och vill ha något bättre”

Även om det inte kan skymtas något tvivel på att man skulle få det bättre, framkommer att **flytten** i många fall **präglades av oro och rädsla**. Känslor som kan härledas till den nya och till viss del okända miljön det framtida boendet skulle innebära. När själva flytten var genomförd, ebbade dessa emotioner ut. Man kan se att anpassningsprocessen är över och det efterlängtrade lugnet har gjort intåg.

”ja, då var det ju oroligt...jag är bara sån att innan det....bara jag kom hit blev det en lugnare reaktion kan man säga” (Ip 1)

”jag hade ingen aning hur jag skulle klara mig här.....lite rädd var jag innan jag kom hit, men....nu är jag inte rädd” (Ip 2)

De bilder man har kring hur det skulle bli att bo på ett särskilt boende, hade man i regel fått genom att man besökt **andra liknande institutioner**. Flertalet av informanterna beskriver hur de tidigare varit på ett särskilt boende, för att hälsa på vänner, en nära släkting eller livskamrat.

”Min mor hon bor på ett äldreboende och hon har det skitbra” (Ip 5)

”min fru låg i många år på sjukhem...så det fick jag ju en inblick i...” (Ip 1)

”jag hade besökt ett ålderdomshem någon annanstans...där bodde några bekanta” (Ip 2)

Likt tidigare avviker den yngre intervjupersonens uppfattningar något från de övrigas. Han menar att kommunens representanter till stor del påverkat den bild han hade av sitt nya boende. **Möjligheten till umgänge** med andra i liknande situation var ett viktigt inslag i hans förhoppningar inför flytten till särskilt boende.

”Sen sa de att den avdelningen som jag är på var det inte bara gamla utan även många i min ålder och även yngre, men det stämde inte riktigt, det är mest äldre/.../ jag kommer ihåg att jag sa det att jag kan inte bo bland gamla åldringar bara...men då sa dom det att det är många 40-talister” (Ip 5)

Att individer blir äldre och får ett utökat vårdbehov är, enligt Whitaker (2004), något som kan betraktas som oundvikligt och kan därför ses som en del i det typiska livsloppet. Hon säger samtidigt att denna vetskap inte automatiskt påverkar den subjektiva föreställningen om sin egen ålderdom. Av de äldre vi talat med kan vi dock se man accepterat de begränsningar

den nuvarande livsfasen erbjuder och såg flytten som en naturlig del i det typiska livsloppet. Frosnes, Heggen, och Myklebust (1997) skriver att förväntade övergångar och riktiga tidpunkter för dessa bygger på kulturella föreställningar. De menar vidare att alla individer har inbyggda sociala klockor som till stor del ligger till grund för övergångarna under livsloppet. Utifrån detta menar vi att beslutet att lämna sitt ordinarie boende är något som görs under en period som till viss del är förutbestämd, utan att något speciellt inträffat. Det är istället något som tillhör det normala åldrandet och som många, dock kanske omedvetet, tagit ställning till långt tidigare.

Öberg och Ruth (1994) uppger att när en individ försöker förstå sig själv, använder hon sig av förklaringar som är typiska för den kultur hon lever i. De menar att konkreta händelser tolkas retrospektivt med hjälp av "glasögon" som skapas utifrån den världsbild och självuppfattning personen har. Vi kan utifrån detta tolka intervjupersonernas utsagor som ett resultat av relationen mellan individen och det omgivande samhället. I vårt lands moderna samhälle är det kommunen som står för omsorgen av äldre och vårdbehövande, inte familj eller vänner. På så sätt tas beslutet om att lämna sitt ordinarie boende utan att man egentligen reflekterar över det.

Tidigare kontakt med anhöriga i olika former av särskilda boenden för äldre, är det som skapat bilder och förväntningar inför det kommande boendet. Samuelsson och Sjöbeck (2002) diskuterar begreppet referensgrupp, vilket är något som blir till en källa för människans normer och värderingar. Referensgruppen erbjuder riktlinjer för förväntningar, som individen i sin tur kan identifiera sig med, menar de. Den normativa funktionen som den föregående kontakt med äldrevårdens institutioner bidragit med, blir alltså i högsta grad relevant för utformandet av förväntningar och kanske samtidigt en grund till den oro som råder i detta stadium.

5.2.3 Dagens situation

Så som informanterna lever idag beskrivs som en **trygg tillvaro**. Den ständiga tillgången till personal som man kan nå genom sitt trygghetslarm, ses som en befrielse. Även om inte hjälpen som erbjuds används fullt ut, leder möjligheterna till ökat välbefinnande.

*"vill man utnyttja hela paketet så för man ju mycket hjälp med allting/.../
Jag bara trycker här, så kommer det nån....så, det är en trygghet" (Ip 1)*

*"här behöver jag inte göra någonting själv...behöver man hjälp så får man
det...jag försöker klara mig så mycket som möjligt ensam" (Ip 2)*

"Jag tänker att jag inte kan ha det bättre nu när man blir äldre" (Ip 4)

Vardagen beskrivs som stilla och rofylld, både på gott och ont. Dagarna liknar varandra i stor utsträckning och det finns ett **ambivalent förhållande till lugnet** som beskrivs. Alla sköter sitt och försöker göra det bästa av den situation som råder. Samtidigt finns det ingen ork eller ambition att självmant fylla vardagen med aktiviteter. Man kan dock se spår av en underliggande **sammanhållning bland de boende**. Det finns något gemensamt som håller gruppen samman.

"Här är det lugn och ro.../ibland går tiden långsamt..dagarna också" (Ip 2)

"jag har en radio som står på från morgon till kväll.../det finns en del aktiviteter och det blir ett litet avbrott" (Ip 3)

"men jag tänker på att vi är alla likadana här...en har krämpor och andra har andra krämpor....vi får försöka klara oss ändå" (Ip 2)

Även anhöriga har uppmärksammat en sparsam interaktion mellan sin släkting och de övriga som bor där. De menar på att de äldre sitter mycket ensamma och funderar. Lugnet är påtagligt. Som släkting kan det vara svårt att se den äldre avskärmad från övriga. Man förknippar ensamhet med något negativt. Den rådande "bristen" på social samvaro, jämförs med den forna hemsituationen och det som man ämnade undvika.

"- Ensamma är de ju här också till viss del. Det jag känner är att mamma kommer hit som ny och känner ingen...har ingen att prata med... det kan bli lite ensamt"

"- Hon funderar mycket och man vet aldrig vad hon tänker på...sen vet man ju inte vad de egentligen tycker"

"- Sen är det synd att när de väl kommer till ett sånt här ställe har de redan tappat så mycket...då är de begränsade och lever i sin lilla värld... de är i olika stadier i tänkandet"

De kvinnliga intervjupersonerna reflekterade tydligt över fördelen att **slippa planera sin vardag** och att själva se till att exempelvis maten kom fram på bordet. Vid genomgång av intervjutexten får man emellanåt känslan av att de inte upplever sig förtjänta av dessa tjänster. Att bli upppassad på detta vis är något nytt och främmande vilket gör det svårt att relatera till.

"Jag bor som en kunglig fru...sätter mig vid ett färdigdukat bord...de städar till och med...tvättar och duschar mig varje vecka.../här behöver jag inte tänka på att handla bröd och mjölk hem för att ha och äta i morgon...nu behöver jag inte tänka på sådana saker...alls" (Ip 2)

"Jag har blivit lite bortskämd, behöver inte tänka på att gå upp och laga frukost" (Ip 4)

De manliga intervjupersonerna är mer inne på det som *inte* längre finns möjlighet att göra. **Inaktiviteten** blir för dem kännbart på ett mer negativt sätt. Det nya boendet lyckas inte väga upp för det som ålderdom och sjuklighet tagit ifrån dem, inte på samma sätt som för kvinnorna.

"Jag får inget utträttat.../det har ju inte varit något särskilt väder att gå ut i heller.../jag lever ungefär som tidigare fast på ett annat ställe" (Ip 3)

”jag saknar att komma ut och sen saknar jag bilen...att få vara självständig” (Ip 5)

Whitaker (2004) har funnit att äldre på särskilt boende har skiftande relation till tid och väntan. Hon menar att vissa föredrar att få vara ifred medan andra söker något att göra, då detta upplevs befriande. Synen på tiden varierar även hos våra intervjupersoner. Vissa beskriver lugnet med goda ordalag, samtidigt som vissa uttrycker en rastlöshet i och med att de inte producerar något. Whitaker (2004) skriver att de skiftande upplevelserna kan tolkas utifrån förväntningar på det egna livsloppet och förmåga att anpassa sig till livsfasens begränsningar. De som inte ser vistelsen på det särskilda boendet som en naturlig del av livsloppet, kan inte förlika sig med tillvaron och ser situationen som ett misslyckande.

Tornstam (2005) menar att ålderdomsfasen har en speciell karaktär och inte enbart ska ses som en fortsättning på det tidigare levda livet. Ålderdomen i sig kan leda till positiv utveckling och ökad tillfredsställelse med livet. Denna utveckling påverkas av hur långt man har nått i processen mot gerotranscendens. De som inte klarar att släppa tidigare roller i livet förhindras att gå vidare i denna process, samtidigt poängterar han att alla bär möjligheten att nå full gerotranscendens. I ljuset av detta kan de äldre som upplever tillfredsställelse med lugnet som det särskilda boendet erbjuder, ses som individer som nått längre i processen. De som emellanåt känner sig understimulerade har inte till fullo lyckats omdefiniera sina roller, utifrån nuvarande förutsättningar.

Som vi visat ovan finns det vissa skillnader mellan män och kvinnors upplevelser av att bo på särskilt boende. Tornstam (2005) menar att kvantitativa undersökningar har visat att kvinnor har högre grad av kosmisk transcendens jämfört med män. Den kosmiska dimensionen av gerotranscendens innefattar bland annat synen på livets glädjeämnen. Tornstam skriver att kvinnor i och med detta har lättare att på äldre dagar uppskatta mindre, vardagliga ting. Det har skett en förskjutning från storstilade händelser, som tidigare var det dominerade. Detta kan förklara kvinnornas uppskattning av exempelvis få sätta sig vid ett dukat bord. Männens däremot är mer fokuserade på sina tidigare produktiva roller i samhället. När det gäller kön skriver Öberg (2007) att det utgör viktiga sociala markörer när det gäller social status, vilket gör att individers livschanser under livsloppet har olika förutsättningar. Man kan tänka sig att de kvinnliga intervjupersonernas möjligheter i livet sett annorlunda ut än männens, inte minst då de är födda under en tid med tydligare könsroller än idag. Detta kan vara en grund till skillnaden i upplevelser som vi beskrivit ovan.

5.2.4 Framtiden

Intervjupersonerna har en neutral inställning till framtiden. Framtiden sträcker sig oftast inte längre än till kommande dag. Man lever sitt liv **en dag i taget** i någon slags väntan, fast man inte vet på vad. Insikten om att man befinner sig i livets slutskede skapar ingen bitterhet, snarare tvärt om. Vardagen kommer aldrig mer bli vad den en gång varit.

”man kan ju inte planera längre framåt i min ålder....så det tycker jag inte” (Ip 1)

"man tar en dag i sänder...att inte tänka så långt framåt...bara tänka en dag i sänder....och försöka klara det" (lp 2)

"Jag tror inte livet kommer att bli som det har varit" (lp 5)

Det går att utläsa att flytten till särskilt boende för vissa har bidragit till en **mer avslappnad inställning** till det som komma skall. Utifrån detta kan man anta att de i det ordinarie boendet tvingade fram sysslor som gav upphov till viss stress. Det praktiska ansvaret inför framtiden är borta, vilket ses som lättnad att vila i.

"Jag tänker att jag inte kan ha det bättre nu när man blir äldre. Jag har fått min förväntan i uppfyllelse" (lp 4)

"behöver inte tänka så mycket om vad som händer i morgon...här är allting färdigt" (lp 2)

Återigen kan vi utläsa en inställning hos en av intervjupersonerna, som inte går i linje med de övriga informanternas. Han har en viss **förhoppning att kunna återgå** till aktiviteter som under en tid inte varit aktuellt. Trots insikten om sina begränsningar vågar han ha visst förtroende på sin egen förmåga.

"jag hade ju räknat med att börja jobba igen...man vet ju aldrig, benet har ju blivit bättre/.../jag tillverkar ju fiskegrejer..jag syr nät och ryssjor och sånt...jag tänkte jag skulle bli så pass i ryggen att jag kan sitta hemma och göra det/.../sedan älskar jag att äta mat så jag kommer att laga mat själv" (lp 5)

Whitaker (2004) har funnit att äldre, beroende på sjukdomstillstånd, kan leva i ett begränsat tidsutrymme. Hon liknar detta med att leva i en bubbla eller behållare, då tidsrummet alltmer förminskas. Vidare menar hon att en begränsning av tidsmässiga utflykter i framtiden är den första dimensionen som äldre råkar ut för. Vi kan härifrån dra paralleller till teorin om gerotranscendens (Tornstam, 2005) som säger att gränserna mellan dåtid, nutid och framtid blir otydliga under ålderdomen. Känslor kring det individuella avtar och man ser sig istället som en del av ett större sammanhang, där det viktiga är det totala livsflödet. På detta sätt blir den individuella döden inte något att frukta.

Våra resultat när det gäller synen på framtiden, visar på att de äldre har begränsade framtidsplaner. Vi kan se att de äldre lever i ett slags vakuum, där tiden inte innebär vare sig möjligheter eller begränsningar. Flytten till det särskilda boendet verkar ha varit livet sista projekt, nu finns det inte längre behov av att påverka det som kommer. Nästa avgörande händelse är döden, vilken är så oviss att förväntningar och planer är överflödiga.

Svensson (2006) skriver att framåtblickar och föreställningar om framtiden, endast är viktiga under den period man är aktiv och verksam, då man har möjlighet att utvecklas. Under ålderdomen övergår detta till att fundera över framtiden för yngre personer som står en nära, exempelvis barn och barnbarn. I detta resonemang kan vi inflika de avvikande svar vi fått

från den intervjuperson som hade en lägre kronologisk ålder än de övriga. Tolkningen är att han, utifrån sin relativt låga ålder, ser sin livsfas förknippad med produktivitet. Därigenom ses ett utrymme för förändring, vilket gör att bilderna av framtiden är tydliga för honom.

5.2.5 Sammanfattande tolkning

I denna andra del av avsnittet har vi fokuserat på processen som rör flytten till det särskilda boendet. Resultatet är presenterat i kronologisk ordning och innefattar upplevelser som relateras till vistelsen på särskilt boende samt det som föranledde flytten. Beslutet att lämna sitt ordinarie boende, tas då de äldre och deras anhöriga inte anser att några alternativ finns. Man eftersöker en trygghet som inte kan tillgodoses på annat sätt, häri ligger den ständiga närvaron av personal och gemenskap med andra. Avsikten är inte att utlämna sig helt till någon annans omsorg, utan mer tillförsäkra sig möjligheter utan att belasta anhöriga. Detta kan ses som en ambition att få ställa större villkor på den hjälp man får, något som Svensson (2006:2) menar är en strategi att göra upplevelsen av beroende mindre plågsam.

Att lämna sitt ordinarie boende är förknippat med ovisshet och oro. De äldre förväntar sig en tillvaro som kommer uppfattas bättre än den som hemmet kunde erbjuda, exakt hur törs man dock inte spekulera i. De förväntningar man ändå har, ligger i att få de basala behoven tillgodosedda på ett naturligt sätt. Den referensram man har kring hur det är att bo på ett särskilt boende, kommer från tidigare kontakt med institutionslika inrättningar. Samuelsson och Sjöbeck (2002) menar att äldre kohorter har en mer medgörlig och anspråkslös attityd, jämfört med yngre. Enligt dem får detta effekter på förväntningarna, vilket kan förklara de tillsynes blyga tankar de äldre har inför det bistånd de blivit beviljade.

Vardagen på det särskilda boendet beskrivs av de äldre som en trygg och stillsam tillvaro. Det lugn som avdelningen erbjuder ställer sig de äldre olika till. Steget från ett aktivt liv till den stillhet som nu råder, är en omställning som de äldre har olika svårt att anpassa sig till. Den självbild som det levda livet format, kan vara svår att omdefiniera till rådande förutsättningar. Uppfattningen om sitt eget omvårdnadsbehov gör dock att man upplever sin vistelse på det särskilda boendet som en naturlig del av sitt livslopp. Det sätt som de äldre verkar trivas i sitt nuvarande boende, kan förklaras av att denna övergång var förväntat och sågs som naturlig. Öberg (2007) skriver att under dessa förutsättningar har individer lätt att sätta sig in i hur andra skulle agerat i liknande situation. Detta bidrar till att externalisera orsakerna till övergången i livet och hänvisa den till det sociala sammanhanget. Begreppet åldersnorm kan jämföras i sammanhanget, då det innebär samhällsliga förväntningar på medlemmars övergång vid en viss ålder (Öberg, 2007).

När det gäller framtiden hade de äldre inte många och välartikulerade svar. Framtidsperspektivet var inte utbrett, fokuseringen låg i stället på att ta sig igenom en dag i taget. Det fanns dock ett lugn och förnöjsamhet inför det som skulle komma. Att inte planera, eller behöva planera, skapade utrymme för att umgås med sig själv under stressfria förhållanden.

5.3 Slutsats

Vi skall i den här delen kortfattat försöka ge svar på de frågeställningar som undersökningen ämnat besvara. Frågorna kommer att behandlas i tur och ordning. För att underlätta för

läsaren kommer vi inledningsvis repetera frågeställningarna som också finns att läsa i kapitel ett.

- Hur såg de äldres förväntningar ut inför en flytt till särskilt boende?
- Hur kan upplevelser och förväntningar förstås utifrån tidigare erfarenheter?
- Hur upplever de äldre sin situation efter flytten?
- Hur ser anhöriga på sina äldre släktingars vardag före och efter en flytt till särskilt boende?

De förväntningar som föreligger en flytt till särskilt boende, handlar i första hand om att känna en trygghet som den nuvarande bostaden ej kan tillgodose. Äldre förväntar sig även att få hjälp med de basala behoven på ett värdigt sätt, såsom kosthållning och tak över huvudet. Det finns ett starkt förtroende till att den nya boendesituationen skall bidra till ökning av den subjektiva känslan av välbefinnande, utan att egentligen veta hur. Denna bedömning görs efter att situationen i det ordinarie boendet blivit ohållbar, sett ur alla aspekter. Det är då dags att ta det sista steget i livet, flytta till ett särskilt boende där kvantiteten av omsorg maximeras.

Vi menar att på det sätt de äldre levt sitt liv har utgjort en påverkan på förväntningar som finns inför en flytt till särskilt boende. Det är ett liv som är präglad av hårt arbete och ansvarstagande för sig själv samt de närmaste familjemedlemmarna. Detta är något som startar redan från barnsben och som sedan följer med genom livet. Man har vant sig vid att inte få något gratis, utan att bidra med något. Kraven har varit begränsade, att undvika det man ser som fattigdom och göra det bästa av de resurser som finns att tillgå. Ålderdomen har gjort att individerna inte längre har möjlighet att själva bidra på samma sätt som i sitt tidigare liv. Förväntningarna är därför relativt få och enkla inför den kommande flytten. Man är öppensinnig och beredd att anpassa sig till de förutsättningar det framtida boendet erbjuder. En framtid med en del ovisshet är något som livet lärt de äldre hantera på ett konstruktivt sätt, tack vare sin bakgrund.

När de äldre väl installerat sig på det nya boendet får man den trygghet man eftersökt. Tryggheten grundar sig i att det finns personal i samma byggnad under dygnets alla timmar. Välbefinnandet har på inget sätt minskat. Upplevelsen av den nya tillvaron ställs i jämförelse med den forna situationen i det ordinarie boendet. Utifrån detta beskrivs vardagen som allt ifrån lyxig till ingen större förändring från hemsituationen. Det framkommer en inaktivitet som inte alla känner sig riktigt tillfreds med. Det finns en strävan att vara självständig och kunna göra rätt för sig, något som präglar och löper som en röd tråd genom samtliga respondenters livslopp.

En annan aspekt av det äldre vill åstadkomma med en flytt till särskilt boende, är att slippa belasta sina anhöriga. Flytten gör att relationen med de närmast släktingarna övergår från att

vara baserad på måsten, till att bygga på frivillighet. Anhöriga upplever också att vardagen, både för dem själva och de äldre, blir tryggare och lugnare när de äldre flyttat till särskilt boende. Samtidigt kan det vara jobbigt att bevittna de äldres inaktivitet och begränsade interaktion med varandra i det nya sättet att bo. Ålderdomen anses ha satt för stora spår i individerna, då de får möjlighet att flytta till ett särskilt boende. Detta är något som anhöriga anser hämma möjligheten till en stimulerande sista tid i livet.

6 SLUTDISKUSSION

6.1 Metodologisk diskussion

När det gäller metodvalet anser vi att detta varit ett bra sätt för att uppnå syftet med studien. Att söka svar med hjälp av en kvalitativ ansats har hjälpt oss att på djupet ta del av de äldre och anhörigas upplevelser. Vi anser oss ha fått en bra bild av informanternas livsvärld, vilket stimulerat till en fyllig tolkning av det material vi samlat in. Samtidigt kan vi se att valet att göra en kvalitativ studie har lett till en begränsad möjlighet att generalisera vårt resultat. Detta har till viss del att göra med att vi inte kunnat nå ut till ett större antal informanter under den tidsram vi arbetat under, vilket varit möjligt med en kvantitativ undersökning.

Att samla in empiriskt material med hjälp av halvstrukturerade livsvärldsintervjuer och fokusgruppsintervjuer har varit ett kul sätt att arbeta. Det har tillåtit oss att komma nära individerna som deltagit i studien. På så sätt har vi kunnat stötta respondenterna att få fram sina känslor och upplevelser med hjälp av förtydligande av frågor. Då intervjuerna var halvstrukturerade kunde vi till viss del anpassa frågorna till intervjupersonens fortlöpande svar. Att frågorna utformades för att spegla livsloppet gjorde att vissa informanter hade svårt att relatera till dem. Barndom och arbetsliv tillhörde för vissa en svunnen tid, vilket gjorde svaren onyanserade.

När det gäller fokusgruppsintervjun, tycker vi att denna metod var väl anpassad till syftet. Diskussionen som uppstod var mycket givande ur vår synvinkel. Vi upplevde dock att det emellanåt var svårt att hålla fokus på ämnet. Vissa frågor rörde upp mycket känslor bland de anhöriga och fick dem att härleda till områden som inte var ämnat, exempelvis den byråkratiska processen inom kommunen och politiska beslut. Dessutom tog vissa deltagare större utrymme än andra, vilket kan ha lett till att alla åsikter inte kom fram till fullo. Sett i efterhand skulle det varit spännande att få till stånd en liknande fokusgruppsintervju i jämförande och kompletterande syfte.

När det gäller insamlingen av materialet finns det vissa aspekter som bör lyftas fram, då de kan ha haft effekt på resultatet. Under ett större antal av intervjuerna, var vi inte ensamma med intervjupersonen. Det var någon ur personalen på boendet med som stöd för den äldre. Detta kan ha haft påverkan när intervjupersonen berättade om sina upplevelser av vistelsen. Vad gäller urvalet av respondenter var det ansvarig för respektive boende som skötte den kontakten. När ett urval går till på det här sättet finns alltid en risk att de som blir tillfrågade, eller väljer att ställa upp, är de som är generellt nöjda med sin nuvarande situation. Samma diskussion kan föras kring deltagarna i fokusgruppen, då de valdes ut efter samma procedur.

6.2 Resultatdiskussion

De resultat vi fått fram i denna studie skall ses som ett bidrag till det stora utbudet av forskning kring äldre. Vi anser att livsloppsperspektivet har gjort slutsatserna och tolkningen lätt att relatera till, oavsett tidigare insyn i äldreforskningen. Att utformningen av våra liv från barndomen, får konsekvenser ända upp i ålderdomen är en spännande och i vissa fall hisnande tanke. Mångfalden av tids- och kontextrelaterade variabler är dock oändlig och

leder till att vissa forskare anser att livsloppsperspektivet inte ger tillräcklig grund för förståelse. Vi kan här till viss del hålla med, då vi som arbetat med den här studien stundtals varit oense hur man skall tolka vissa fenomen utifrån det levda livet. Teorin om gerotranscendens har på så vis varit en bra komplettering vid tolkning av materialet.

Tidigare forskare diskuterar också livsloppsperspektivet utifrån äldres förmåga att rekonstruera sitt tidigare levda liv. Det finns alltid en möjlighet att människor, i det här fallet äldre, omformar sina erfarenheter för att tydliggöra det perspektiv som vill lyftas fram, eller vad han eller hon tror intervjuaren vill höra. Sammanfogningen av olika minnesbilder skapar en helhet som ofrivilligt eller medvetet byggs upp av både verklighet och fiktion. Utifrån detta kan man diskutera intervjuer kring det levda livet som grund för tolkning. Vi ser en fara i de argument som lagts fram ovan, men menar samtidigt att detta är det enda sättet att få ett inifrånperspektiv som forskare kring livsloppet. Målet är inte att få fram en objektiv sanning, utan att belysa det som de äldre upplever som verkligt. Genom att skaffa information från individer som levt nära intervjupersonen i kompletterande syfte, skulle kanske en mer objektiv bild kunna lyftas fram. I denna studie har vi genom att ställa likartade frågor försökt få fram en bild så fri från fiktion som möjligt.

6.3 Fortsatt forskning

Både Tornstam (2005) och Öberg (2002) framhåller att livsloppsperspektivet kan vara ett bra sätt att få fram genus-, etnicitet-, och klass perspektiv. Vi tycker att det skulle varit spännande att mer djupgående dyka ner i något av dessa perspektiv. Att på detta sätt mer avgränsa synfält skulle kanske nyansera bilden av livsloppet. Detta kan vara något för framtiden då klass och etnicitet möjligtvis haft större påverkan på blivande åldringar.

Uppluckringen av åldersnormer i det moderna samhället gör att perspektiv som livsloppet blir mer oförutsägbart. Vi menar att åldern inte längre har en avgörande betydelse för handlingar och avgörande beslut i livet. Genom att använda detta sätt att forska på yngre individer, kanske man skulle kunna få fram spännande resultat när man belyser moderna fenomen. Att försöka få fram påverkansfaktorer som föranlett en viss handling, kan hjälpa samhället utveckla interventioner i förebyggande syfte.

7 Litteraturlista

Berg, Stig (2007): *Åldrandet – individ, familj och samhälle*. Malmö: Liber AB.

Bengtsson, Vern L & Burgess, Elisabeth O & Parrott, Tonya M & Mabry, Beth J (2002): Ingenting är så användbart som en god teori. Publicerad i Andersson, Lars (red) (2002): *Socialgerontologi*. Lund: Studentlitteratur.

Frosnes, Ivar & Heggen, Kåre & Myklebust, Jon Olav (1997): Livsløpsanalyse – begreper og forståelsesformer. Publicerad i Frosnes, Ivar & Heggen, Kåre & Myklebust, Jon Olav (red)(1997): *Livsløp – oppvekst, generasjon og sosial endring*. Oslo: Universitetsforlaget.

Hagberg, Bo & Rennemark, Mikael (2004): *Den åldrande människans psykologi – ett livsloppsperspektiv* Lund: Studentlitteratur.

Hjortsjö - Norberg, Marianne (2003): *Att leva och bo i "Särskilt boende"*. FoU – rapport 3:2003 ÅO Äldreomsorg och äldrevård.

Jeppsson Grassman, Eva (2001): *Tid, tillhörighet och anpassning. Kronisk sjukdom och funktionshinder ur ett livsloppsperspektiv*. Socialvetenskaplig tidskrift nr 4, 2001 s. 306-325.

Johansson, Lennart (2002): Tid, åldrande och omsorg. Publicerad i Andersson, Lars (red) (2002) *Socialgerontologi* Lund: Studentlitteratur.

Kvale, Steinar (1997): *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur

Lagerberg, Mårten (2006): Äldreomsorgen i siffror. Publicerad i Thorslund, Mats & Wånell, Sven-Erik (red)(2006): *Åldrandet och äldreomsorgen*. Danmark: Studentlitteratur

Larsson, Sam (2005): Kvalitativ metod – en introduktion. Publicerad i Larsson, Sam & Lilja, John & Mannheimer, Katarina (red)(2005): *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.

Lundqvist, Sandra & Sundin, Katarina (2005): *Äldre personers upplevelse av att flytta till särskilt boende – en litteraturstudie*. Luleå tekniska universitet: C – uppsats.

Nationalencyklopedins ordbok (1995). Höganäs: Bokförlaget Bra Böcker.

Samuelsson, Gillis & Sjöbeck, Barbro (2002): Äldre förväntningar på och tillfredsställelse med hemtjänst. Publicerad i Andersson, Lars (red) (2002): *Socialgerontologi*. Lund: Studentlitteratur.

Socialstyrelsen (2007): *Vård och omsorg om äldre*. Lägesrapport.

Svensson, Tommy (2006) *Målsättningar och verklighet – vård och omsorg i kommunal regi del 2*. Landstinget i Östergötland: Prioriteringscentrum 2006:2

Thorsen, Kirsten (1997): *Livsform, livsløp og livstema som anvendte forskningsbegreper – med eksempler fra gerontologisk forskning*. NOVA skriftserie 9/1997.

Thorslund, Mats (2002): Dagens och morgondagens vård och omsorg. Publicerad i Andersson, Lars (red) (2002) *Socialgerontologi*. Lund: Studentlitteratur.

Tornstam, Lars (2005): *Åldrandets socialpsykologi*. Finland: Nordstedts Akademiska Förlag.

Trossholmen, Ninni (2000): *Tid till eftertanke – kvinnligt pensionärliv ur ett klass- och livsloppsperspektiv*. Etnologiska föreningen i Västsverige. Göteborg: Novums Grafiska AB.

Vetenskapsrådet (odaterat): *Forskningsetiska principer inom humanistisk – och samhällsvetenskaplig forskning*. ISBN:91-7307-008-4 Utgivare: Vetenskapsrådet

Wibeck, Viktoria (2000): *Fokusgrupper – om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. Lund: Studentlitteratur

Whitaker, Anna (2004): *Livets sista boning – anhörigskap, åldrande och död på sjukhem*. Stockholms universitet, institutionen för socialt arbete. Edsbruk: Akademitryck AB

Wånell, Sven Erik (2006): Boende för äldre. Publicerad i Thorslund, Mats & Wånell, Sven-Erik (red)(2006): *Åldrandet och äldreomsorgen*. Danmark: Studentlitteratur

Öberg, Peter & Ruth, J-E (1994): En god ålderdom – trots allt. Ålderdom i förändring (s. 45-63). Hämtad i Öberg, Peter (1997): *Livet som berättelse – en biografi om åldrande*. Uppsala universitet: Institutionen för sociologi. Uppsala: Reprocentralen.

Öberg, Peter (1997): *Livet som berättelse – en biografi om åldrande* Uppsala universitet: Institutionen för sociologi. Uppsala: Reprocentralen.

Öberg, Peter (2002): Livslopp och förändring. Publicerad i Andersson, Lars (red) (2002) *Socialgerontologi* Lund: Studentlitteratur.

Öberg, Peter (2007) *Åldrandet ur ett livsloppsperspektiv*. Publicerad i Socionomen 4/2007 sid. 12 - 16

Internet

www.sv.wikipedia.org Datum: 21-03-2008

Bilaga 1

Intervjuguide

INLEDANDE FRÅGOR

Namn:

Ålder:

Hur länge har du bott på sär. boende?

Betydelsefulla anhöriga?

Boendesituation innan flytt?

UTFYLLNADSFÖRFRÅGOR

Andra i omgivningen som har stor inverkan?

Svårtillgängligt, isolerande

BARNDOM

Hur upplevde du din barndom?

Hur skulle dina föräldrar/syskon beskriva dig som barn?

Beskriv din uppväxt?

Hur tror du den påverkade dig senare i livet?

Föräldrars sysselsättning?

Vilken samhällsklass anser du dig tillhört som barn?

Enda barnet?

Landsbygd el stadsmiljö?
Ansvarstagande?
Socialt umgänge?

Önskar du att du tillhört annan klass?

VUXENLIV

Beskriv ditt liv från den tid då du anser dig vara vuxen fram till din pensionering?

Vilka bilder framträder tydligast och varför?

Hur skulle dina barn/släktingar beskriva dig under denna tid av ditt liv?

Hur skulle du säga att denna tid påverkat din ålderdom? händelser? Ångnat

Arbete, barn, förhållande föräldrar, civilstånd, relationer

Speciella något?

ÅLDERDOM

Beskriv din tid som pensionär?

Blev det som du tänkt dig? Hälsa?

Sociala relationer under din tid som äldre?

Lagom stort nätverk?

Hur har ålderdomen påverkat dig?

Jämfört med hur det var tidigare?

Har du haft möjlighet att leva ett självständigt liv när du bodde hemma?

Hemtjänst mm?

SITUATIONEN IDAG

Beskriv dig själv idag jämfört med för 5 år sedan?

Vad kom det sig att du inte längre kunde bo hemma?

På vems initiativ ansökte du om särskilt boende?

Minns du vad du hade för bild av vad ett särskilt boende var och kan du beskriva den i så fall?

Hur trodde du att din vardag skulle förändras efter flytten?

Hur upplever du anhörigas bild av nuvarande boende?

Nu jämfört med då?

Har synen på framtiden förändrats sen du flyttade till särskilt boende?

Kan du beskriva din sista tid i hemmet innan flytt?

Beskriv din relation med anhöriga?

Livspartens hälsa, död?
Bra stöd från anhöriga?

Hur upplever du din situation idag och varför?

Hälsa, Trivsel, ensamhet

Intervjuguide fokusgrupper

Öppningsfrågor (Frågorna besvaras av var och en i gruppen)

Vad heter du och vilken relation har du till den boende?

Hur länge har din anhörig bott på särskilt boende?

Introduktionsfrågor

Hur är det att ha en släkting/bekant som bor på särskilt boende?

Hur ser erfarenheterna ut kring det aktuella boendet?

Hur ofta har ni tid att hälsa på er släkting/bekant?

Övergångsfrågor

På vems initiativ flyttar en äldre person till särskilt boende?

Vilken roll tror ni anhöriga vanligtvis spelar i flyttprocessen?

Era erfarenheter kring vilka orsaker som får äldre att lämna?

Nyckelfrågor

Hur tror ni äldres bakgrund påverkar ålderdomen?

Era erfarenheter kring hur äldre upplever att flytta till särskilt boende?

Vad är skillnaderna mellan att bo i eget boende kontra särskilt boende?

Hur tror ni bilderna av ett särskilt boende ser ut i allmänhet och vad grundar sig denna bild på?

Avslutning

Sammanfattning av diskussionen tillsammans med deltagarna.

Är det någon som vill tillägga någonting?

Bilaga 3

Intervjupersoner

Ip nr. Boendeform	Kön	Födelse- decennium
1 Servicehus	M	1920-1929
2 Äldreboende	K	1920-1929
3 Äldreboende	M	1900-1909
4 Äldreboende	K	1920-1929
5 Servicehus	M	1940-1949

Deltagare fokusgruppsintervju

Kön	Släktskap	Släktings vistelsetid
M	Barn	2 år
K	Barn	2 år
M	Barn	3 mån
K	Barn	2 år

Bilaga 5

Uddevalla 2008-03-11

Information

Vi vill på detta sätt ge dig kortfattad information om vår uppsatsstudie samt hur insamlade uppgifter handhålls och utnyttjas.

Det vi vill utforska i detta arbete är hur äldre och anhöriga upplever en flytt till ett särskilt boende utifrån de förväntningar och bakgrund man har.

Uppsatsen ingår som en del i utbildningen till socionom vid Göteborgs Universitet. I studien följer vi de forskningsetiska principer för humaniora och samhällsvetenskap, vilka utarbetas av Vetenskapsrådet.

Dessa principer innebär i korthet att:

- De som medverkar i uppsatsprojektet skall få information om uppsatsens syfte.
- Deltagaren har rätt att själv bestämma över sin medverkan.
- De insamlade uppgifterna skall behandlas konfidentiellt och förvaras på ett sådant sätt att ingen obehörig kan ta del av dem.

Du är när som helst välkommen att kontakta oss eller vår handledare om du har några frågor (adress och telefonnummer finns nedan).

Du har rätt att avstå från att svara på frågor eller avbryta intervjun, utan att lämna någon anledning till detta.

Vi vill gärna använda bandspelare vid intervjutillfället. Detta gör det lättare för oss att dokumentera det som sägs under intervjun samt underlättar vårt fortsatta arbete med uppsatsprojektet. Vid utskriften kommer vissa uppgifter (t.ex. namn, bostadsort, sysselsättning) att ändras så att du inte kan identifieras av en utomstående. Efter utskrift av intervjun raderas bandet. Allt insamlat material förvaras på ett sådant sätt att utomstående inte kommer åt uppgifterna.

De uppgifter som samlats in kommer endast användas för uppsatsprojektet.

Om du har några frågor är du välkommen att kontakta någon av oss:

Niklas Pettersson
Socionomstuderande
Tel: -----

Chatrin Eriksson
Socionomstuderande
Tel: -----

Anna Dunér
Handledare
031-7860000 (vxl)
e-post:
anna.duner@-----